

ДУАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ

• ДА ЗНАМ ШТА РАДИМ •

Vodič kroz dualno obrazovanje za učenike i roditelje

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

**VODIČ
KROZ DUALNO
OBRAZOVANJE
ZA UČENIKE I
RODITELJE**

Januar 2021. godine

Izradu ove publikacije omogućila je Vlada Švajcarske u okviru projekta „Podrška u razvoju i uspostavljanju Nacionalnog modela dualnog obrazovanja“ koji se realizuje u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Centrom za obrazovne politike.

Ova publikacija ne predstavlja nužno zvaničan stav Vlade Švajcarske.

Svi termini koji se u Vodiču koriste u gramatičkom muškom rodu podrazumevaju prirodni muški i ženski rod osoba na koje se odnose. Reč/i „roditelj/i“ se koristi/e u značenju biološki roditelj/i, staratelj/i i označava sve one koji su vodili ili vode primarnu brigu o učenicima.

SADRŽAJ

SPISAK TABELA I SLIKA	7
UVODNA REČ.....	9
LISTA SKRAĆENICA	11
1. OSNOVNE ODLIKE DUALNOG OBRAZOVANJA U SRBIJI.....	13
1.1. Nacionalni model dualnog obrazovanja u Srbiji.....	13
1.2. Najčešće korišćeni termini u vezi sa dualnim obrazovanjem u Srbiji i njihovo značenje.....	15
1.3. Razlike i sličnosti između dualnih obrazovnih profila i onih koji to nisu.....	17
1.4. Prednosti školovanja u okviru dualnih obrazovnih profila	20
2. PREDUSLOVI ZA SPROVOĐENJE DUALNOG OBRAZOVANJA.....	23
2.1. Ponuda dualnih obrazovnih profila.....	23
2.2. Uključivanje kompanija u dualno obrazovanje.....	23
2.3. Odnos između škola i kompanija u dualnom obrazovanju u Srbiji.....	24
2.4. Upis u dualne obrazovne profile	25
3. SPROVOĐENJE DUALNOG OBRAZOVANJA.....	29
3.1. Raspoređivanje učenika za učenje kroz rad u kompaniji.....	29
3.2. Instruktor i koordinator učenja kroz rad – njihove uloge i zaduženja	31
3.3. Odnos između učenika i kompanije	32
3.4. Materijalno i finansijsko obezbeđenje učenika u dualnom obrazovanju.....	33
3.5. Sprovođenje učenja kroz rad u kompaniji	34
3.6. Ocenjivanje učenja kroz rad.....	35
3.7. Karijerno vođenje i savetovanje učenika u dualnom obrazovanju	35
3.8. Bezbednost i zdravlje na radu učenika u dualnom obrazovanju	39
4. ZAVRŠETAK DUALNOG OBRAZOVANJA	41
4.1. Stručna matura i završni ispit.....	41
4.1.1. Stručna matura	42
4.1.2. Završni ispit.....	43
5. MOGUĆNOSTI NAKON ZAVRŠENOG DUALNOG OBRAZOVNOG PROFILA.....	45
5.1. Izlazak na tržište rada	45
5.2. Nastavak školovanja na visokoškolskim ustanovama	46
6. VAŽNE INFORMACIJE	47
7. PRILOZI.....	49

Prilog 1.	
Primer ugovora o dualnom obrazovanju.....	49
Prilog 2:	
Primer ugovora o učenju kroz rad	53
Prilog 3.	
Primer dela plana realizacije učenja kroz rad za obrazovni profil operater osnovnih građevinskih radova.....	58
8. KORIŠĆENI IZVORI	60

SPIŠAK TABELA I SLIKA

Tabela 1. Termini koji se često koriste u vezi sa dualnim obrazovanjem i njihovo značenje	15
Tabela 2. Sličnosti i razlike između dualnog i obrazovnog profila koji to nije.....	18
Tabela 3. Aktivnosti savetovanja, informisanja i obučavanja za veštine upravljanja karijerom	7
Tabela 4. Institucije i kontakti	47
Tabela 5. Teme koje vas zanimaju i preporuka na koji način da saznate više	48
Slika 1. Partnerstvo u obrazovanju učenika u dualnom obrazovanju	14
Slika 2. Prikaz stranice iz Konkursa za upis učenika u prvi razred srednje škole.....	26
Slika 3. Šematski prikaz za računanje broja bodova učenika za upis u srednje škole.....	27
Slika 4. Koraci u raspoređivanju učenika za učenje kroz rad	31
Slika 5. Oblasti saradnje instruktora i koordinatora	32
Slika 6. Stručna matura i završni ispit (kao deo državne mature)	42

UVODNA REČ

Dragi učenici i roditelji,

Vodič kroz dualno obrazovanje u Srbiji je, pre svega, namenjen vama kako biste se upoznali sa karakteristikama Nacionalnog modela dualnog obrazovanja. Dodatno, ovaj Vodič može da posluži i kao izvor informacija za sve one koji žele da se informišu o srednjoškolskom dualnom obrazovanju u obrazovnom sistemu Republike Srbije. U njemu ćete naći odgovore na pitanja šta se smatra pod pojmom dualno obrazovanje u Srbiji (odnosno Nacionalnim modelom dualnog obrazovanja) i šta su njegove karakteristike, kako upisati dualni obrazovni profil, kako se u dualnim obrazovnim profilima ostvaruju planovi i programi nastave i učenja, koje su prednosti obrazovanja u okviru dualnih obrazovnih profila, šta su mogućnosti učenika nakon završenog dualnog obrazovnog profila, kao i na mnoga druga pitanja.

Smatramo da će Vodič biti od najveće koristi učenicima pred kojima je upis u srednje škole i njihovim roditeljima. Iako neki elementi dualnog obrazovanja nisu novina u srednjem stručnom obrazovanju, za kvalitetno sprovođenje Zakona o dualnom obrazovanju koji je počeo da se primenjuje od 1. septembra 2019. godine, **važna je dobra informisanost učenika kao najbitnijih učesnika u procesu obrazovanja.**

Vodič je podeljen na nekoliko delova. U prvom delu su opisane karakteristike dualnog obrazovanja i navedeno je obrazloženje najvažnijih pojmova koji se tiču dualnog obrazovanja, odnosno **pojašnjena je terminologija sa kojom ćete se susretati tokom čitanja Vodiča ali i prilikom čitanja drugih tekstova u vezi sa dualnim obrazovanjem.** U drugom poglavlju opisan je **proces prijavljivanja učenika za upis u srednje škole** sa posebnim osvrtom na upis u dualne obrazovne profile, način na koji se kompanije, odnosno poslodavci, koji će primati učenike na učenje kroz rad uključuju u dualno obrazovanje kao i proces pripreme svih učesnika pre početka realizacije dualnog obrazovanja. U trećem poglavlju, koje je i ključno razumevanje sprovođenja nastave i učenja u dualnim obrazovnim profilima, **opisan je način raspoređivanja učenika u kompanije, uloge i zaduženja instruktora i koordinatora učenja kroz rad, način regulisanja odnosa između učenika i kompanije itd.** U četvrtom i petom delu se nalaze informacije o završetku srednjoškolskog školovanja i o mogućnostima koje učenik ima nakon završetka dualnog obrazovnog profila. Na samom kraju se nalaze dodatne informacije za koje smo smatrali da vam mogu biti od koristi, kao i prilozi.

Radi lakšeg snalaženja i bolje preglednosti, na početku svakog poglavlja su pobrojane glavne teme koje su obrađene u okviru tog poglavlja.

Sve informacije koje se nalaze u Vodiču su zasnovane na zakonodavstvu kojim se bliže uređuje oblast obrazovanja, sa posebnim fokusom na regulativu koja se odnosi na dualno obrazovanje.

Nadamo se da će ovaj Vodič doprineti što potpunijem informisanju svih zainteresovanih, a posebno učenika, o svim važnim aspektima dualnog obrazovanja u Srbiji.

Projektni tim projekta „Podrška u razvoju i uspostavljanju Nacionalnog modela dualnog obrazovanja“
u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

LISTA SKRAĆENICA

Skraćenica	Pun naziv
KViS	Karijerno vođenje i savetovanje
LS	Lokalna samouprava
MPNTR	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
PKS	Privredna komora Srbije
RPK	Regionalna privredna komora
SKGO	Stalna konferencija gradova i opština
SSOV	Srednje stručno obrazovanje i vaspitanje
ŠU	Školska uprava
ZDO	Zakon o dualnom obrazovanju
ZSO	Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju
ZNOKS	Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije
ZVKOV	Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja
ZUOV	Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja

I. OSNOVNE ODLIKE DUALNOG OBRAZOVANJA U SRBIJI

U ovom poglavlju ćete saznati:

- ▶ Šta se u Srbiji podrazumeva pod dualnim obrazovanjem, odnosno kako izgleda Nacionalni model dualnog obrazovanja
- ▶ Koji su najčešće korišćeni termini u vezi sa dualnim obrazovanjem u Srbiji i koje je njihovo značenje
- ▶ Koje su razlike i sličnosti između dualnih obrazovnih profila i onih koji to nisu
- ▶ Šta su prednosti dualnog obrazovanja

1.1. Nacionalni model dualnog obrazovanja u Srbiji

Na osnovu Zakona o dualnom obrazovanju (ZDO) („Službeni glasnik RS”, br. 101/2017 i 6/2020), **dualno obrazovanje** je model realizacije nastave u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja (SSOV) u kome se plan i program nastave i učenja **obavezno sprovode na dva mesta – u školi i u kompaniji** (kod poslodavca). Preciznije, znanja, veštine i stavovi (kompetencije) učenici stiču u školi u kojoj se sprovode teorijska nastava i vežbe, i kod poslodavca kod koga se sprovodi učenje kroz rad, a sve u skladu sa standardom kvalifikacije i planom i programom nastave i učenja (ZDO, član 2).

Osim što se izvođenje plana i programa nastave i učenja odvija na dva mesta, dualno obrazovanje u Srbiji ima još jednu „dualnu” karakteristiku. Naime, proces ostvarivanja dualnog obrazovanja u Srbiji uključuje **dva glavna partnera**, a to su Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR) i Privredna komora Srbije (PKS). Uključivanje Privredne komore Srbije u dualno obrazovanje obezbeđuje, između ostalog, da dualni obrazovni profili budu u skladu sa potrebama poslodavaca i tržišta rada ali i da se osigura kvalitet realizacije učenja kroz rad kod poslodavaca putem akreditacije kompanija i obuke instruktora za rad sa učenicima.

Slika 1. Partnerstvo u obrazovanju učenika u dualnom obrazovanju

Dualno obrazovanje se različito sprovodi u različitim zemljama, a neke od zemalja koje imaju dugu istoriju sprovođenja su Austrija, Nemačka i Švajcarska. U svakoj od ovih zemalja se dualno obrazovanje sprovodi u skladu sa kontekstom u toj zemlji. Tako je i u Srbiji kreiran **Nacionalni model dualnog obrazovanja** koji se oslanja na iskustva i primere iz zemalja koje imaju razvijeno dualno obrazovanje, ali koji je prilagođen karakteristikama stanja u Srbiji u oblastima obrazovanja (strateški ciljevi obrazovanja, struktura škola, broj učenika itd.) i ekonomije (razvijenost privrede i strateški pravci njenog razvoja, struktura kompanija itd.). Na primer, s obzirom da je Republika Srbija inkluziju u obrazovanju postavila kao jedan od prioriteta i da se strateški razvoj oslanja na pretpostavku da povećanje pravednosti treba da dovede i do povećanja kvaliteta u obrazovanju, neke odlike dualnog obrazovanja u Srbiji su specifične i u usklađene s tom pretpostavkom. Stoga se raspoređivanje učenika za učenje kroz rad kod poslodavca dešava pod okriljem škole i nijedan učenik koji je upisan u određeni dualni obrazovni profil neće ostati neraspoređen za učenje kroz rad kod poslodavca, čime se omogućava da svi učenici koji su upisani u određeni obrazovni profil dobiju priliku da kompetencije stiču i u kompaniji, a ne samo u školi. Za razliku od opisane situacije u Srbiji – u nekim drugim zemljama, proces raspoređivanja učenika se dešava potpuno mimo škole – učenici su dužni da sami pronađu kompaniju kod koje mogu da stiču kompetencije tokom školovanja.

Za više informacija možete pogledati Zakon o dualnom obrazovanju koji se nalazi na internet stranici MPNTR: www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/

U dualnom obrazovanju u Srbiji učenik NE RADI, već uči kroz rad, što znači da se na njega ne primenjuje Zakon o radu već zakoni i sva ostala pravna regulativa iz oblasti obrazovanja. Učenik nije u sferi rada, već je u sferi obrazovanja. Učenik se najpre upisuje u školu, a potom biva raspoređen kod poslodavca. Škola je odgovorna i za deo plana i programa nastave i učenja koji se realizuje u školi i za deo koji se realizuje kod poslodavca.

S obzirom da je dualno obrazovanje u Srbiji model realizacije nastave u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja, bitno je da znamo da postoje dualni obrazovni profili ali, osim jedne škole u kojoj su svi profili dualni (Vazduhoplovna akademija u Beogradu), ne postoje „dualne škole“. Drugačije rečeno, jedna srednja stručna škola može imati više obrazovnih profila od kojih su neki dualni obrazovni profili, i koji podrazumevaju poštovanje odredbi Zakona o dualnom obrazovanju, pored ostalih zakona i podzakonskih akata iz oblasti obrazovanja koji se primenjuju na srednje stručno obrazovanje i vaspitanje. To znači da ako jedna srednja stručna škola ima i dualne obrazovne profile, ta škola mora da poštuje još jedan zakon iz oblasti srednjeg stručnog obrazovanja, a to je Zakon o dualnom obrazovanju.

I.2. NAJČEŠĆE KORIŠĆENI TERMINI U VEZI SA DUALNIM OBRAZOVANJEM U SRBIJI I NJIHOVO ZNAČENJE

U nastavku su dati najčešće korišćeni termini u vezi sa dualnim obrazovanjem u Srbiji i njihova značenje. Sve definicije termina su bazirane na Zakonu o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS”, br. 101/2017 i 6/2020) i Zakonu o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije (ZNOKS) („Službeni glasnik RS”, br. 27/2018 i 6/2020). U slučaju da su definicije doslovno preuzete nakon definicije su tačno navedeni članovi spomenutih zakona iz kojih su preuzete definicije, dok u situacijama gde je došlo do kreiranja jedinstvene definicije korišćenjem različitih delova teksta zakona i gde nije bilo moguće navesti konkretan član definicija ne sadrži takvu referencu.

Tabela 1. Termini koji se često koriste u vezi sa dualnim obrazovanjem i njihovo značenje

Termin	Značenje
Dualno obrazovanje	Dualno obrazovanje je model realizacije nastave u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja u kome se kroz teorijsku nastavu i vežbe u školi i učenje kroz rad kod poslodavca, stiču i usavršavaju, odnosno izgrađuju znanja, veštine, sposobnosti i stavovi (kompetencije) u skladu sa standardom kvalifikacije i planom i programom nastave i učenja (ZDO, član 2).
Učenje kroz rad	Učenje kroz rad je deo dualnog obrazovanja koji podrazumeva organizovan proces tokom koga učenici u realnom radnom okruženju (kod poslodavca) stiču kompetencije za rad u određenim zanimanjima ili grupi zanimanja (ZDO, član 2).
Poslodavac	Poslodavac je pravno lice ili preduzetnik koji neposredno obezbeđuje uslove za učenje kroz rad u dualnom obrazovanju. Poslodavac koji je uključen u dualno obrazovanje mora da ispunjava uslove propisane Zakonom o dualnom obrazovanju, odnosno da je akreditovan za realizaciju učenja kroz rad u skladu sa planom i programom nastave i učenja za određeni obrazovni profil. Privredna komora Srbije akredituje kompanije za učešće u dualnom obrazovanju. Poslodavac je i organ unutrašnjih poslova i odbrane, kod koga se učenje kroz rad realizuje u skladu sa propisima koji uređuju rad tih organa i ZDO, osim odredaba ZDO koje se odnose na finansijsko obezbeđenje učenika (ZDO, član 2).
Koordinator učenja kroz rad	Koordinator učenja kroz rad je osoba koja je zaposlena u srednjoj stručnoj školi, odnosno nastavnik praktične nastave, i koja u saradnji sa instruktorom planira, prati, realizuje i vrednuje ostvarivanje učenja kroz rad kod poslodavca (ZDO, član 2).

Termin	Značenje
Instruktor	Instruktor je osoba zaposlena kod poslodavca, koja obezbeđuje da se tokom učenja kroz rad realizuju sadržaji koji su propisani planom i programom nastave i učenja i koja je odgovorna za sticanje znanja, veština i stavova učenika kod poslodavca (ZDO, član 2).
Plan i program nastave i učenja	Plan i program nastave i učenja je dokument kojim je određeno koji će se predmeti učiti, kojim redosledom po razredima i sa kolikim brojem časova po predmetu i razredu. Ovim dokumentom se propisuju i nastavni sadržaji po predmetima kao i ciljevi, zadaci i sadržaji nastave, kao i godišnji i nedeljni fond časova za svaki predmet.
Plan realizacije učenja kroz rad	Plan realizacije učenja kroz rad je dokument koji sadrži opis aktivnosti, mesto i dinamiku ostvarivanja učenja kroz rad. Ovaj plan zajedno kreiraju škola i poslodavci, odnosno koordinator učenja kroz rad i instruktor. Plan realizacije čini sastavni deo ugovora između poslodavca i škole i između poslodavca i učenika/roditelja, kao i sastavni deo godišnjeg plana rada škole (ZDO, čl. 2. i 22.).
Upisna politika	Upisna politika je proces planiranja obrazovnih profila koji će se realizovati u toku jedne školske godine. Ovaj proces se odvija u saradnji škole, školske uprave (ŠU), lokalne samouprave, poslodavaca, regionalne privredne komore, Nacionalne službe za zapošljavanje i ostalih relevantnih institucija na lokalnom nivou. Kriterijume za kreiranje upisne politike propisuje Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR). Konačnu odluku o obrazovnim profilima u školi donosi MPNTR, a kada su u pitanju dualni obrazovni profili, konačnu odluku donosi MPNTR u saradnji sa Privrednom komorom Srbije (PKS) koja prikuplja izjave poslodavaca o spremnosti da se uključe u dualno obrazovanje.
Raspoređivanje učenika za učenje kroz rad	Raspoređivanje učenika za učenje kroz rad je proces raspoređivanja učenika koji su upisali dualni obrazovni profil za pohađanje učenja kroz rad kod poslodavca/poslodavaca. Ovaj proces je regulisan Pravilnikom o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad i podrazumeva aktivno učešće učenika (i roditelja), škole (tim za KVİS) i poslodavaca.
Materijalno obezbeđenje učenika	Materijalno obezbeđenje učenika koji realizuju učenje kroz rad kod poslodavca, podrazumeva obezbeđivanje sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu, osiguranje za slučaj povrede na radu (ukoliko nije na drugi način obezbeđeno), naknadu za troškove ishrane, naknadu za prevoz ili obezbeđivanje prevoza za učenike od škole do kompanije (ukoliko nije na drugi način obezbeđen), od strane poslodavca (ZDO, član 33).
Finansijsko obezbeđenje učenika	Finansijsko obezbeđenje učenika podrazumeva obaveznu naknadu učeniku od strane poslodavca za učenje kroz rad. Finansijsko obezbeđenje učenika mora biti sastavni deo ugovora (koji potpisuje učenik, odnosno roditelj, sa poslodavcem). Naknada za učenje kroz rad se isplaćuje po svakom satu provedenom na učenju kroz rad, jednom mesečno, u neto visini od najmanje 70% minimalne cene rada (ZDO, član 34).
Ugovor o dualnom obrazovanju	Ugovor o dualnom obrazovanju reguliše prava i obaveze škole i poslodavca koji se uključuje u učenje kroz rad. Trajanje ugovora je tri ili četiri godine, odnosno onoliko vremena koliko je potrebno generaciji koja je započela školovanje da ga i završi.
Ugovor o učenju kroz rad	Ugovor o učenju kroz rad reguliše prava i obaveze učenika i poslodavca kod koga će se sprovoditi učenje kroz rad. Ugovor zaključuju učenik (odnosno roditelj) i poslodavac. Ugovor se potpisuje najkasnije do početka realizacije učenja kroz rad. Ovo znači da će se neki ugovori potpisati u drugoj godini kada i počinje učenje kroz rad za taj dualni obrazovni profil (ZDO, član 21).

Termin	Značenje
Karijerno vođenje i savetovanje (KViS)	Karijerno vođenje i savetovanje podrazumeva proces, usluge i aktivnosti usmerene na podršku pojedincu da donese odluke koje se tiču obrazovanja, obuke i zanimanja i da upravljanja svojom karijerom.
Kompetencija	Kompetencija podrazumeva skup znanja, veština i stavova.
Standard kvalifikacije	Standard kvalifikacije je dokument utvrđen na nacionalnom nivou koji sadrži skup podataka o kvalifikaciji sa detaljnim opisom ciljeva i ishoda učenja kao i podatke o kvalifikaciji na osnovu koje se vrši određivanje nivoa, njeno razvrstavanje i vrednovanje (Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije (ZNOKS), član 2).
Visokoškolske ustanove	Visokoškolske ustanove koje samostalno obavljaju delatnosti visokog obrazovanja su univerziteta (fakulteti i umetničke akademije u njihovom sastavu), visoke škole, akademije strukovnih studija i visoke škole strukovnih studija. Svi osim univerziteta (i njegovih ustanova) su neuniverzitetske ustanove.
Kvalifikacija	Kvalifikacija je formalno priznanje stečenih kompetencija. Pojedinac stiče kvalifikaciju kada nadležno telo utvrdi da je dostigao ishode učenja u okviru određenog nivoa i prema zadatom standardu kvalifikacije, što se potvrđuje javnom ispravom (diplomom ili sertifikatom) (ZNOKS, član 2).
Zanimanje	Skup poslova čije glavne zadatke i dužnosti karakteriše visok stepen sličnosti.
Standard zanimanja	Dokument koji sadrži opis dužnosti i zadataka, kao i kompetencija potrebnih pojedincu za efikasno obavljanje poslova u određenom zanimanju, utvrđen u skladu sa propisima koji uređuju zapošljavanje (ZNOKS, član 2).

1.3. RAZLIKE I SLIČNOSTI IZMEĐU DUALNIH OBRAZOVNIH PROFILA I ONIH KOJI TO NISU

Konačnu listu obrazovnih profila koje nude sve srednje škole u Srbiji u svakoj od školskih godina donosi Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i oni se nalaze u Konkursu za upis učenika u srednje škole za tu godinu (izdaje ga Službeni glasnik, a više o Konkursu možete saznati u poglavlju 2.4.).

U jednoj srednjoj stručnoj školi mogu da se realizuju istovremeno dualni obrazovni profili i obrazovni profili koji nisu dualni. Ono što je ključna razlika između ova dva „tipa“ stručnih obrazovnih profila jeste što se u dualnim obrazovnim profilima obavezno mora realizovati učenje kroz rad kod poslodavca, koje čini od 20% do 80% od ukupnog broja časova stručnih predmeta, u skladu sa odgovarajućim planom i programom nastave i učenja (ZDO, član 6.), dok se u školi može realizovati najviše 25% časova učenja kroz rad koji su predviđeni planom i programom nastave i učenja (u obrazovnim profilima koji nisu dualni, nije obavezna praktična nastava ili profesionalna praksa kod poslodavca).

Druga ključna razlika jeste što su za učenje kroz rad u okviru dualnog obrazovnog profila, učenici finansijski obezbeđeni, odnosno, učenicima se isplaćuje naknada za svaki sat proveden u učenju kroz rad, u neto visini od najmanje 70% minimalne cene rada, najkasnije do kraja tekućeg meseca za prethodni mesec (ZDO, član 34.).

Treće, ali ne manje važno, je da su poslodavci i instruktori koji rade kod poslodavaca morali da ispune niz zakonom propisanih uslova kako bi mogli da učestvuju u procesu realizacije učenja kroz rad u kompaniji koja čini integrisan deo obrazovanja učenika u dualnom sistemu obrazovanju.

U narednoj tabeli se nalaze konkretne teme koje mogu biti od interesovanja za učenike praćene primerima koji ilustruju sličnosti i razlike između dualnog i obrazovnog profila koji to nije. Informacije o karakteristikama dualnog obrazovanja i srednjeg stručnog obrazovanja su bazirane na odredbama Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju (ZSO) („Službeni glasnik RS”, br. 55/2013, 101/2017 i 27/2018 – dr. zakon i 6/2020), i Zakona o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS”, br. 101/2017 i 6/2020). Kao i u slučaju definicija predstavljenih u prethodnoj tabeli, doslovno preuzimanje teksta zakona je praćeno navođenjem konkretnog člana zakona iz koga je preuzeto.

Tabela 2. Sličnosti i razlike između dualnog i obrazovnog profila koji to nije

Tema	Dualni obrazovni profil	Obrazovni profil koji nije dualni
Zakonska regulativa koja se primenjuje	Zakonski i podzakonski akti koji se odnose na sistem obrazovanja, a posebno oni koji se odnose na sistem srednjeg obrazovanja i vaspitanja (npr.-Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju (ZSO), Pravilnik o upisu učenika u srednju školu itd.). Zakon o dualnom obrazovanju i prateći podzakonski akti.	Zakonski i podzakonski akti koji se odnose na sistem obrazovanja, a posebno oni koji se odnose na sistem srednjeg obrazovanja i vaspitanja (npr.-Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Pravilnik o upisu učenika u srednju školu, Pravilnik o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse itd.). Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju.
Obavezno mesto sprovođenja školovanja	U školi i obavezno učenje kroz rad kod poslodavca u skladu sa Zakonom o dualnom obrazovanju i vaspitanju.	U školi i izvođenje praktične nastave i profesionalne prakse u školi i kod poslodavca (nije obavezan deo kod poslodavca) u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju i Pravilnikom o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse.
Veza sa svetom rada	Učenje kroz rad koje se obavezno organizuje kod akreditovanog poslodavca. U školi se može realizovati najviše 25% časova učenja kroz rad predviđenih planom i programom nastave i učenja.	Praktična nastava i profesionalna praksa ostvaruju se: u školi, kod poslodavca ili kombinovano delom u školi, a delom kod poslodavca, u skladu sa planom i programom nastave i učenja. Praktična nastava i profesionalna praksa koja se ostvaruje kombinovano delom u školi a delom kod poslodavca, može se realizovati kod poslodavca najviše u obimu od 25% od ukupnog obima časova praktične nastave i profesionalne prakse, o čemu škola i poslodavac zaključuju ugovor (ZSO, član 30).
Učešće poslodavaca	Učešće poslodavaca je obavezno i regulisano. Poslodavci moraju da prođu proces akreditacije (sprovodi PKS), odnosno da ispunje uslove za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca koji su definisani zakonskom regulativom. PKS vodi bazu poslodavaca koji ispunjavaju uslove za izvođenje učenja kroz rad i ta baza je javno dostupna: https://dualnoobrazovanje.rs/registri/	Učešće poslodavaca nije obavezno. Ukoliko postoji, regulisano je Pravilnikom o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse. Organizator praktične nastave i vežbi u saradnji sa poslodavcem procenjuje ispunjenost uslova u pogledu prostora, opreme, sredstava za rad, bezbednosti i zaštite na radu u skladu sa pravilnikom kojim se to propisuje za određeni obrazovni profil, odnosno područje rada. Škola i poslodavac zaključuju ugovor o realizaciji praktičnih oblika nastave. Škola ugovor dostavlja MPNTR, dok poslodavac dostavlja PKS.

Tema	Dualni obrazovni profil	Obrazovni profil koji nije dualni
Ko podučava učenike kod poslodavca?	Instruktor je osoba zaposlena kod poslodavca, ima odgovarajuće radno iskustvo, prošla je obuku za instruktora i dobila licencu, te podučava učenike kada su na učenju kroz rad kod poslodavca.	Mentor je osoba zaposlena kod poslodavca koju odredi poslodavac da podučava učenike koji su na praktičnoj nastavi/profesionalnoj praksi kod poslodavca.
Način regulisanja prava i obaveza između škole i poslodavca	Ugovor o dualnom obrazovanju – Zakon o dualnom obrazovanju propisuje obavezne elemente ugovora (ZDO, član 15).	Ugovor o realizaciji praktičnih oblika nastave (ZSO, član 30). Sadržaj i elementi su propisani Pravilnikom o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse (član 14).
Način regulisanja prava i obaveza između učenika i poslodavca	Ugovor o učenju kroz rad koji potpisuju učenik (ili zastupnik, ukoliko je učenik maloletan) i poslodavac. Zakon o dualnom obrazovanju propisuje obavezne elemente ugovora (ZDO, član 22).	Uslovi za realizovanje praktične nastave i profesionalne prakse se uređuju ugovorom (ZSO, član 30) između škole i poslodavca. Pravilnikom o realizaciji praktične nastave i profesionalne propisuju se prava i obaveze učenika (član 18).
Način raspoređivanja učenika za učenje kroz rad	Raspoređivanje učenika za učenje kroz rad se odvija u skladu sa Pravilnikom o raspoređivanju učenika za učenje kroz rad.	Ne postoje definisani kriterijumi za raspoređivanje učenika za praktičnu nastavu i profesionalnu praksu.
Materijalno obezbeđenje učenika	Poslodavac mora da obezbedi učeniku koji obavlja učenje kroz rad sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu, naknadu troškova prevoza od škole do mesta izvođenja učenja kroz rad i nazad (ukoliko nije na drugi način obezbeđen, npr. prevoz plaća lokalna samouprava (LS)), naknadu troškova ishrane u skladu sa opštim aktom poslodavca i osiguranje za slučaj povrede tokom učenja kroz rad (ukoliko nije na drugi način obezbeđeno). Poslodavac može da obezbedi i pokrije troškova smeštaja i ishrane u učeničkom domu, ali nije obavezan.	Materijalno obezbeđenje učenika tokom realizacije praktičnih oblika nastave kod poslodavca nije obavezno, ali je poslodavac u obavezi da obezbedi sredstva zaštite na radu za svakog učenika kada je to neophodno za realizacije određene metode učenja praktičnih oblika nastave, u skladu sa propisima iz oblasti bezbednosti i zaštite na radu.
Finansijsko obezbeđenje učenika	Poslodavac mora da obezbedi učeniku koji obavlja učenje kroz rad naknadu u neto visini od najmanje 70% minimalne cene rada po satu, za svaki sat proveden na učenju kroz rad. Praktično, učeniku trećeg razreda koji provodi dva dana nedeljno po šest sati (maksimalno vreme) na učenju kroz rad, poslodavac treba da obezbedi iz sredstava kompanije neto naknadu od 772,5 dinara za svaki takav dan. Ovaj podatak je validan za 2021. godinu. Imajte na umu da se minimalna cena rada prema kojoj se računa iznos definiše svake godine.	Finansijsko obezbeđenje učenika tokom realizacije praktičnih oblika nastave kod poslodavca nije obavezno.

Tema	Dualni obrazovni profil	Obrazovni profil koji nije dualni
Bezbednost i zdravlje učenika	<p>Pravila o bezbednosti i zdravlju učenika su propisani setom zakona u obrazovanju i propisima kojima se uređuje bezbednost i zdravlje na radu, i bezbednost i zaštita na radu.</p> <p>Pravila o bezbednosti i zdravlju učenika koji su na učenju kroz rad kod poslodavca su dodatno propisani Zakonom o dualnom obrazovanju (ZDO, član 11, član 29, član 35).</p> <p>Poslodavci prilikom podnošenja zahteva za utvrđivanje ispunjenosti uslova za realizaciju učenja kroz rad prilažu set dokumenata kojima potvrđuju da će učenik učiti kroz rad u bezbednoj i zdravoj radnoj sredini (ZDO, član 11).</p>	<p>Pravila o bezbednosti i zdravlju učenika su propisani setom zakona u obrazovanju i propisima kojima se uređuje bezbednost i zdravlje na radu, i bezbednost i zaštita na radu.</p> <p>Pravilnikom o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse takođe definiše obavezu poslodavaca da primenjuje odgovarajuće mere zaštite bezbednosti i zdravlja na radu i bezbednosti i zaštite na radu (članovi 7. i 24.). Organizator praktične nastave i vežbi u saradnji sa poslodavcem, između ostalog procenjuje i uslove bezbednosti i zaštite na radu kod poslodavca za realizaciju praktičnih oblika nastave za određeni obrazovni profil (član 8.).</p>
Nastavak školovanja posle završenog obrazovnog profila u trajanju od četiri godine	<p>Učenici koji završe obrazovni profil u četvorogodišnjem trajanju, imaju pravo na nastavak obrazovanja na visokoškolskim ustanovama u skladu sa zakonima iz oblasti obrazovanja, bez obzira da li su završili dualni ili nedualni obrazovni profil.</p>	
Pravo na polaganje mature	<p>U skladu sa planiranim promenama i uvođenjem državne mature, učenici koji završe trogodišnje srednje stručno obrazovanje, bez obzira da li su završili dualni ili nedualni obrazovni profil, imaju pravo na polaganje stručne mature ili opšte mature, najmanje dve godine nakon završenog srednjeg obrazovanja ukoliko su savladali program za sticanje kompetencija potrebnih prema programu mature.</p> <p>Nakon položene opšte ili stručne mature učenici imaju pravo na visoko obrazovanje u skladu sa propisima (ZSO, član 63a).</p>	
Karijerno vođenje i savetovanje	<p>Pravilnik o karijernom vođenju i savetovanju učenika u dualnom obrazovanju bliže definiše sastav Tima za karijerno vođenje i savetovanje koji obavezno uključuje i poslodavce u svoj rad, kao i uslove rada i set aktivnosti koje su prilagođene potrebama učenika koji su u dualnom obrazovanju.</p> <p>Pravilnikom su propisane obavezne individualne savetodavne aktivnosti Tima za karijerno vođenje i savetovanje za svakog učenika.</p>	<p>Sve srednje škole su u obavezi da imaju Tim za KViS ali rad ovog tima nije bliže definisan.</p>

1.4. PREDNOSTI ŠKOLOVANJA U OKVIRU DUALNIH OBRAZOVNIH PROFILA

Dualno obrazovanje je model realizacije nastave u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja, ali ima određene specifičnosti u odnosu na preostali deo sistema srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja u Srbiji. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je u sistem uvelo dualne obrazovne profile iz više razloga, od kojih je najvažniji onaj koji se odnosi na unapređivanje kompetencija mladih. Kompetencije mladih se kroz ovaj model unapređuju učenjem na dva mesta – u školi i kod poslodavca (u školi kroz teorijsku nastavu i vežbe i u kompaniji učenjem kroz rad). Ovakav pristup omogućava da se

pored stručnih kompetencija razvijaju i „meke“ veštine (npr. komunikacijske veštine, veštine donošenja odluka, veštine saradnje i rada u timu itd.) koje zajednički dovode do osnaživanja mladih koji će po završetku školovanja biti osposobljeni za rad i konkurentni na tržištu rada, istovremeno doprinoseći smanjenju nezaposlenosti mladih sa završenom srednjom školom.

Učenje kroz rad u dualnom obrazovanju usmerava učenika i školu ka razvijanju onih kompetencija koje su potrebne za ostvarivanje radnih zadataka i za rešavanje realnih problema sa kojima se zaposleni u određenom sektoru ili kompaniji sreću. Kompetencije koje su tako stečene su važne i za samog učenika i njegovu konkurentnost na tržištu rada, ali i za razvoj celokupnog društva.

Država jača konkurentnost svoje privrede podržavanjem učenja kroz rad, jer stiće buduće radnike koji će biti kompetentniji i konkurentniji na tržištu rada.

Učenici povećavaju svoje šanse za zapošljavanje po stečenom srednjoškolskom obrazovanju jer su stekli kompetencije koje su savremene i relevantne. U isto vreme, obim i kvalitet angažovanja učenika koji uče kroz rad su povećani, učenici stiču uslove za dalje obrazovanje i celoživotno učenje, razvijaju preduzimljivost i kreativnost u kontaktu sa realnim radnim procesima i izazovima, razvijajući i timski rad i ličnu odgovornost prema radnim obavezama. U dobro opremljenim kompanijama učenici uče kroz rad koristeći najnovije tehnologije i imaju priliku da sagledaju celokupni tehnološki proces proizvodnje, što kreira stimulativnu sredinu za razvoj inovativnosti i istraživanja kod mladih uključenih u učenje kroz rad što, posledično, doprinosi povećanju inovativnosti i konkurentnosti privrede zemlje.

Konkretnije, učenici po završetku dualnog obrazovnog profila srednje škole poseduje potrebna znanja, veštine i stavove koji i jesu propisani za njegovo zanimanje, što povećava šanse za zaposlenje mladih, a u isto vreme imaju uslove za nastavak obrazovanja, kao i svi drugi učenici posle srednjeg stručnog obrazovanja.

Najvažniji interes kompanija koje se uključuju u dualno obrazovanje je da dugoročno reše nedostatak kvalifikovanih i/ili kompetentnih kadrova. Poslodavci ulažu značajne resurse u unapređivanje kompetencija svojih zaposlenih kroz različite oblike neformalnog obrazovanja i doškoloavanje, a kroz dualno obrazovanje imaju priliku da učešćem u formalnom obrazovanju utiču na kvalitet budućih kvalifikovanih kadrova.

Potencijalne prednosti dualnog obrazovanja za učenike:

- ▶ Kontakt sa realnim radnim okruženjem u kome stiču, usavršavaju i razvijaju profesionalne kompetencije i stiču profesionalno iskustvo,
- ▶ Mogućnost provere kroz učenje kroz rad u kompaniji da li ono što uče, to jest čime bi trebalo da se bave, odgovara njihovim interesovanjima,
- ▶ Mogućnost nastavka školovanja pod uslovima koji su propisani zakonom,
- ▶ Razvijanje preduzetničkih kompetencija kod mladih u cilju započinjanja sopstvenog poslovanja,
- ▶ Razvijanje veština komunikacije, saradnje, timskog rada i odgovornosti,
- ▶ Mogućnost razvijanja radne etike,
- ▶ Razvijanje svesti o važnosti zdravlja i bezbednosti na radu,
- ▶ Povećana mogućnost razvijanja inovativnosti i kreativnosti,
- ▶ Razvijanje samopouzdanja, izražavanja sopstvenog mišljenja i samostalnog donošenja odluka,
- ▶ Povećavanje zapošljivosti učenika uz lakši prelazak u svet rada.

2. PREDUSLOVI ZA SPROVOĐENJE DUALNOG OBRAZOVANJA

U ovom poglavlju ćete saznati:

- ▶ Kako saznati koja škola nudi obrazovne profile po dualnom modelu
- ▶ Kako se kompanije, odnosno poslodavci, uključuju u dualno obrazovanje
- ▶ Kako je regulisan odnos između škole i kompanije koja sprovodi dualne obrazovne profile
- ▶ Kako se učenik upisuje u obrazovni profil koji se sprovodi po dualnom modelu

2.1. PONUDA DUALNIH OBRAZOVNIH PROFILA

Srednje stručne škole prilikom davanja predloga obrazovnih profila koje će ponuditi učenicima za upis naredne školske godine razmatraju nekoliko aspekata: potrebe tržišta rada, politiku regionalnog razvoja, broj učenika koji završava osnovnu školu, iskustva u vezi sa upisom učenika prethodnih godina (npr. da li je bilo dovoljno zainteresovanih učenika za upis u određeni obrazovni profil), postojeći nastavni kadar (npr. da li postoje nastavnici koji bi mogli da predaju predmete koje zahteva realizacija određenog obrazovnog profila) itd.

Nakon ovih razmatranja škole donose odluku koje će obrazovne profile da prijave Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja za realizaciju u narednoj školskoj godini, uključujući i odluku da li će prijaviti i obrazovne profile koji će se realizovati po dualnom modelu. Škole ovu odluku donose u saradnji sa lokalnom filijalom Nacionalne službe za zapošljavanje, sa kompanijama, odnosno poslodavcima, regionalnim privrednim komorama, školskom upravom itd. Kada su u pitanju dualni obrazovni profili, **škole mogu prijaviti dualni obrazovni profil samo ukoliko imaju podršku poslodavaca (kompanija) za njegovu realizaciju**, odnosno ukoliko mogu svakom učeniku da obezbede učenje kroz rad u kompaniji koja je akreditovana za sprovođenje učenja kroz rad.

Konačnu ponudu dualnih obrazovnih profila u jednoj školi donosi MPNTR, u saradnji sa PKS. Informacije o obrazovnim profilima za svaku školu možete pronaći u **Konkursu za upis učenika u srednje škole** (detaljnije obrazloženo u poglavlju 2.4.). Takođe, informacije o obrazovnim profilima možete pronaći na internet stranici srednje stručne škole koju želite da upišete, uključujući i informaciju o obrazovnim profilima koji će se realizovati po dualnom modelu.

2.2. UKLJUČIVANJE KOMPANIJA U DUALNO OBRAZOVANJE

Svi poslodavci, odnosno sve kompanije, koji žele da učestvuju u dualnom obrazovanju moraju da ispune zakonom propisane uslove za izvođenje učenja kroz rad, odnosno da ispune

uslove za akreditaciju. To znači da poslodavci moraju da zadovolje propisane standarde čime se osigurava kvalitetno sprovođenje učenja kroz rad za sve učenike u dualnom obrazovanju.

Uslovi koje kompanija mora da ispuni da bi realizovala učenje kroz rad su navedeni u članu 11. Zakona o dualnom obrazovanju, dok je detaljna procedura definisana Pravilnikom o organizaciji, sastavu i načinu rada Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca („Službeni glasnik RS”, br. 102/2020).

Na osnovu odredbi ZDO, poslodavci koji žele da učestvuju u ostvarivanju dualnih obrazovnih profila se prijavljuju Privrednoj komori Srbije tako što podnose propisana dokumenta kao dokaze, a PKS obrazuje Komisiju za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca koja proverava sve kompanije koje su se prijavile za akreditaciju po svim uslovima propisanim u Zakonu o dualnom obrazovanju. Kada ova komisija utvrdi da određena kompanija ispunjava sve propisane uslove, ona predlaže PKS da toj kompaniji izda potvrdu o ispunjenosti uslova/akreditaciju kako bi mogla da sprovodi učenje kroz rad. PKS vodi registar svih kompanija, odnosno poslodavaca, koje su ispunile uslove za izvođenje učenja kroz rad. Ukoliko neka od kompanija prestane da ispunjava uslove za realizovanje učenja kroz rad, PKS donosi rešenje o prestanku ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad.

Zakon o dualnom obrazovanju, član 11. Uslovi za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca

Uslovi koje poslodavac mora da ispuni radi izvođenja učenja kroz rad, su:

- 1) obavljanje delatnosti koja omogućava realizaciju sadržaja učenja kroz rad propisane odgovarajućim planom i programom nastave i učenja;
- 2) raspolaganje prostorom, opremom i sredstvima za rad u skladu sa pravilnikom o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava određenog obrazovnog profila;
- 3) raspolaganje potrebnim brojem licenciranih instruktora u skladu sa planom i programom nastave i učenja;
- 4) obezbeđivanje primene mera bezbednosti i zdravlja na radu u skladu sa zakonom;
- 5) da nad poslodavcem nije otvoren stečajni postupak ili pokrenut postupak likvidacije;
- 6) da poslodavac nije pravnosnažno osuđivan za kaznena dela propisana zakonom kojim se uređuje sprečavanje zlostavljanja na radu.

U realizaciji učenja kroz rad poslodavac je dužan da obezbedi propisane mere bezbednosti i zdravlja na radu, u skladu sa propisima kojima se uređuje bezbednost i zdravlje na radu, kao i primenu propisa kojima se uređuje opasan rad za decu.

2.3. ODNOS IZMEĐU ŠKOLA I KOMPANIJA U DUALNOM OBRAZOVANJU U SRBIJI

U ostvarivanju dualnih obrazovnih profila škole i poslodavci na različite načine uspostavljaju saradnju. Nekada je to na inicijativu škole, nekada na inicijativu poslodavca, dok nekada neki drugi subjekt podstakne saradnju, kao što su na primer lokalna samouprava, Regionalna privredna komora i slično. Kada je školi odobreno odeljenje dualnog obrazovnog profila od strane MPNTR i kada je poslodavac dobio rešenje od PKS o ispunjenosti uslova za realizaciju učenja kroz rad, tada škola i poslodavac potpisuju Ugovor o dualnom obrazovanju. Svi elementi Ugovora o dualnom obrazovanju su propisani zakonom (Prilog 1. Primer Ugovora o dualnom obrazovanju).

Ugovor o dualnom obrazovanju se potpisuje na tri ili četiri godine, odnosno na onoliko koliko i traje obrazovanje za profil za koji se potpisuje ugovor kako bi se obezbedilo da učenik, u skladu sa planom i programom nastave i učenja po dualnom modelu, ima obezbeđeno učenje kroz rad u kompaniji. Škola može da zaključi ugovor o dualnom obrazovanju sa

jednom ili više kompanija, odnosno poslodavaca. Jedan od razloga za zaključivanje ugovora o dualnom obrazovanju sa više kompanija:

- ▶ Jedan poslodavac nije u mogućnosti da obezbedi učenje kroz rad za sve radne operacije koje su predviđene planom i programom nastave i učenja pa je neophodno da se uključi još jedan ili više poslodavaca koji će realizovati preostale jedinice nastavnog plana i programa.

Samo oni poslodavci sa kojima škola ima potpisan ugovor o dualnom obrazovanju mogu realizovati učenje kroz rad, odnosno samo kod tih poslodavaca učenici mogu ići na učenje kroz rad. Odnos učenika (odnosno roditelja jer učenik najčešće nije punoletan u momentu potpisivanja ugovora) i kompanije je regulisan ugovorom o učenju kroz rad o kome možete više pročitati u poglavlju 3 (a primer ugovora između učenika i poslodavca u Prilogu 2: Primer ugovora o učenju kroz rad).

Škola i Privredna komora Srbije objavljuju na svojim internet stranicama osnovne informacije o planu i programu nastave i učenja i druge informacije od značaja za izvođenje učenja kroz rad najkasnije u roku od 15 dana od zaključivanja ugovora o dualnom obrazovanju (ZDO, član 17).

Pored navedenog, PKS vodi i redovno ažurira registar ugovora o dualnom obrazovanju. Registar ugovora sadrži različite informacije iz ugovora: delovodni broj ugovora, naziv i adresa škole i poslodavca, broj učenika za koje poslodavac organizuje učenje kroz rad, adresa mesta izvođenja učenja kroz rad, datum i vreme zaključivanja ugovora, datum početka učenja kroz rad itd. (ZDO, član 27 i član 28).

Registar zaključenih ugovora je dostupan na sledećem linku:

<https://dualnoobrazovanje.rs/registri/ugovori/>

Poštovanje ključnih principa u sprovođenju dualnog obrazovanja

Kako bi dualno obrazovanje bilo uspešno sprovedeno, važno je da se i škole i kompanije, odnosno poslodavci, drže nekoliko važnih opštih principa.

U samom ugovoru o dualnom obrazovanju i planu realizacije učenja kroz rad treba da bude ustanovljena **jasna podela obaveza i odgovornosti** između škole i kompanije.

Sam proces dualnog obrazovanja treba da bude dovoljno **otvoren i da u njega uključi sve zainteresovane predstavnike** različitih grupa iz lokalne zajednice.

Dostojanstvo i ličnost učenika se moraju poštovati u svakom trenutku, a i škola i kompanija moraju biti **maksimalno posvećeni** u tome da povećaju učenikove šanse za zapošljavanje posle završenog srednjoškolskog obrazovanja i da mu pomognu da u što većoj meri razvije veštine da upravlja svojom karijerom i da donosi odluke koje su mu od najvećeg interesa.

2.4. UPIS U DUALNE OBRAZOVNE PROFILE

Procedura koja je predviđena za upis u srednje škole važi i za upis u dualne obrazovne profile, od polaganja završnog ispita na kraju osnovne škole do upisa na dualni obrazovni profil. Na osnovu ostvarenog uspeha i liste želja učenika, učenici se upisuju u srednje škole. Kada je u pitanju dualno obrazovanje u obzir se uzima i prijava za upis u obrazovne profile po dualnom modelu koju učenik (njegovi roditelji) podnosi osnovnoj školi (ova prijava ne važi za učenike koji se prijavljuju za Vazduhoplovnu akademiju). Zbog važnosti ove teme ovde je ukratko opisana procedura upisa u srednju školu i način računanja bodova koje učenik ostvaruje za upis u srednju školu.

Pravo na upis srednje škole imaju svi učenici koji završe osnovnu školu. U dokumentu koji se zove **Konkurs za upis učenika u prvi razred srednje škole** možete da pronađete važne informacije o upisu učenika u srednju školu kao što su: opšti i posebni uslovi za upis u

srednje škole, merila i način izbora kandidata, datumi održavanja završnog ispita, zdravstveni uslovi, potrebna dokumenta, broj učenika predviđen po obrazovnom profilu itd. U Konkursu za upis učenika u prvi razred srednje škole je navedeno koji su obrazovni profili predviđeni u dualnom obrazovanju, a sledi izvod iz pomenutog konkursa u kome se jasno vidi oznaka „DUALNO“.

Konkurs za upis učenika u prvi razred srednje škole u Republici Srbiji za školsku 2020/2021. godine, za škole čiji je osnivač Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave. Ovaj dokument je dostupan i na sledećem linku:

<http://www.mpn.gov.rs/upis-ucenika-u-srednju-skolu-za-skolsku-2020-2021-godinu/>

Slika 2. Prikaz stranice iz Konkursa za upis učenika u prvi razred srednje škole

Dodatno, Prosvetni pregled objavljuje **Informator za upis u srednju školu**, u kome takođe možete da pronađete važne informacije o upisu u srednju školu kao što su saveti za izračunavanje ukupnog broja bodova i informacije o broju bodova za upis u sve škole tokom

6. ПОЛИТЕХНИЧКА ШКОЛА
24000 СУБОТИЦА, МАКСИМА ГОРКОГ 38, ТЕЛ: 024/663-100
office@politehnikasu.edu.rs, www.politehnikasu.edu.rs

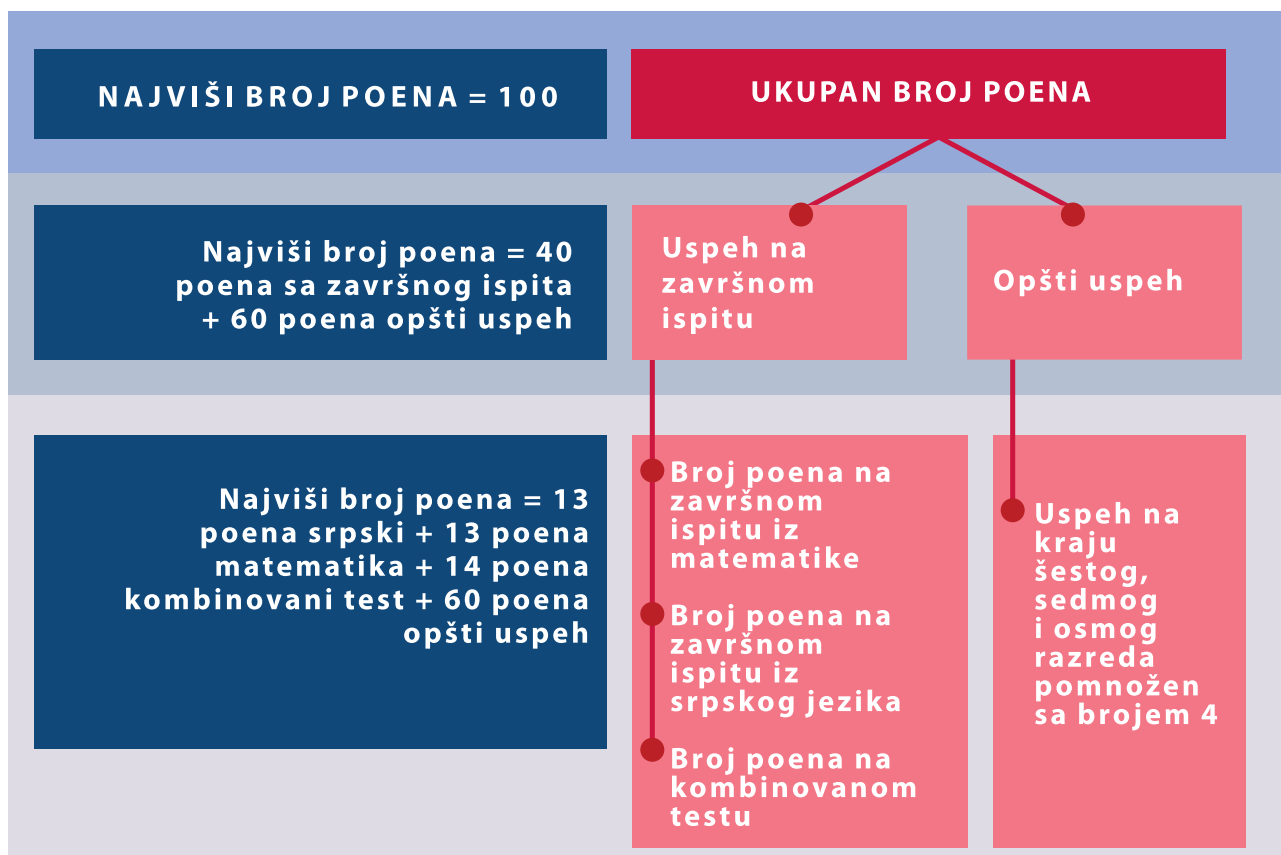
ГЕОДЕЗИЈА И ГРАЂЕВИНАРСТВО				
SBSU SE 4H26S	АРХИТЕКТОНСКИ ТЕХНИЧАР	30	4 ГОД	
SBSU SE 4H26M	АРХИТЕКТОНСКИ ТЕХНИЧАР	30	4 ГОД	МАЂАРСКИ ЈЕЗИК
SBSU SE 3H16M	КЕРАМИЧАР – ТЕРАЦЕР – ПЕЋАР	15	3 ГОД	МАЂАРСКИ ЈЕЗИК
SBSU SE 3H12H	ДЕКОРАТЕР ЗИДНИХ ПОВРШИНА	15	3 ГОД	МАЂАРСКИ ЈЕЗИК
SBSU SE 3H35S	ОПЕРАТЕР ОСНОВНИХ ГРАЂЕВИНСКИХ РАДОВА	ДУАЛНО 15	3 ГОД	
SBSU SE 3H19S	РУКОВАЛАЦ ГРАЂЕВИНСКОМ МЕХАНИЗАЦИЈОМ	ДУАЛНО 15	3 ГОД	
КУЛТУРА, УМЕТНОСТ И ЈАВНО ИНФОРМИСАЊЕ				
SBSU SE 4T11S	ЛИКОВНИ ТЕХНИЧАР	10	4 ГОД	
SBSU SE 4T14S	ТЕХНИЧАР ДИЗАЈНА ЕНТЕРИЈЕРА И ИНДУСТРИЈСКИХ ПРОИЗВОДА	10	4 ГОД	
ХЕМИЈА, НЕМЕТАЛИ И ГРАФИЧАРСТВО				
SBSU SE 4F33S	ТЕХНИЧАР ЗА ОБЛИКОВАЊЕ ГРАФИЧКИХ ПРОИЗВОДА	30	4 ГОД	
SBSU SE 4F37S	ТЕХНИЧАР ЗА ДИГИТАЛНУ ГРАФИКУ			
	И ИНТЕРНЕТ ОБЛИКОВАЊЕ	ДУАЛНО 30	4 ГОД	
ШУМАРСТВО И ОБРАДА ДРВЕТА				
SBSU SE 3B20S	ОПЕРАТЕР ЗА ИЗРАДУ НАМЕШТАЈА	ДУАЛНО 30	3 ГОД	
SBSU SE 4B15H	ТЕХНИЧАР ЗА ОБЛИКОВАЊЕ НАМЕШТАЈА И ЕНТЕРИЈЕРА	30	4 ГОД	ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

poslednje tri godine.

Uspeh učenika prikazuje se ukupnim brojem bodova koje je učenik ostvario **tokom školovanja (opšti uspeh)** i koje je učenik ostvario na završnom ispitu. Opšti uspeh od šestog do osmog razreda osnovne škole iskazuje se brojem bodova tako što se opšti uspeh ostvaren na kraju šestog, sedmog i osmog razreda, zaokružen na dve decimale, sabere i zatim pomnoži brojem četiri. Na osnovu opšteg uspeha od šestog do osmog razreda kandidat može da ostvari najviše 60 bodova.

Uspeh na završnom ispitu iskazuje se brojem bodova osvojenih na testu iz srpskog, ili maternjeg jezika, matematike i na kombinovanom testu iz prirodno-naučnih i društveno-naučnih predmeta (biologija, geografija, istorija, fizika i hemija). Na osnovu uspeha na završnom ispitu kandidat može da osvoji najviše 40 bodova, odnosno najviše po 13 bodova na testu iz srpskog, odnosno maternjeg jezika i matematike i 14 bodova na kombinovanom testu (Slika 3).

Slika 3. Šematski prikaz za računanje broja bodova učenika za upis u srednje škole

Kada učenici saznaju rezultate završnog ispita, oni u svojoj matičnoj osnovnoj školi popunjavaju listu želja škola, odnosno obrazovnih profila, koje bi želeli da upišu, na kojoj može da bude najviše 20 opredeljenja (želja) za dalje školovanje. Dobro je da se učenici pre popunjavanja liste želja upoznaju sa brojem bodova koji je bio potreban prethodnih godina za upis u taj obrazovni profil u školi koju učenik želi da upiše, kako bi mogli da procene svoje šanse za upis željene škole, na internet stranici (npr. pretragom za poslednju godinu): <http://www.upis.mpn.gov.rs>

Na osnovu Pravilnika o upisu učenika u srednju školu („Službeni glasnik RS”, br.76/2020 i 94/2020), prilikom rangiranja učenika za upis u srednju školu uzimaju se u obzir:

- 1) uspeh na završnom ispitu (maksimalni broj bodova 40),
- 2) opšti uspeh od šestog do osmog razreda osnovne škole (maksimalni broj bodova 60),
- 3) rezultati postignuti na takmičenjima učenika osmog razreda osnovne škole,
- 4) prijava za upis u obrazovne profile po dualnom modelu koju učenik (roditelj) podnosi osnovnoj školi, a osnovna škola dostavlja MPNTR (ova prijava ne važi za učenike koji žele da upišu Vazduhoplovnu akademiju).

Potom se objavljuje rang lista učenika. Prilikom rangiranja u odeljenjima za obrazovne profile po dualnom modelu, prvo se rangiraju učenici koji su podneli prijavu za upis u obrazovne profile po dualnom modelu, a u slučaju da posle njihovog rangiranja ostane mesta u odeljenju, rangiraju se ostali učenici koji su naveli dualni profil na listu želja ali nisu podneli prijavu. Oni učenici koji su primljeni u jednu od željenih škola koju su naveli u obrascu za popunjavanje liste želja predaju originalna dokumenta za upis u školu u koju su raspoređeni. Učenici koji nisu primljeni u neku od škola koje su naveli na listi želja moći će da se upišu u

one škole u kojima je ostalo nepopunjenih mesta. Oni ponovo popunjavaju listu želja ali sada mogu da biraju samo između škola koje nisu popunile sva predviđena mesta.

Pravo na rangiranje za upis u obrazovni profil srednje stručne škole koji traje četiri godine imaju svi učenici koji su ukupno ostvarili najmanje 50 bodova.

Ravnopravnost i pravednost

Sva deca imaju pravo na obrazovanje, međutim nekoj deci je otežano učešće u obrazovanju i njegovo završavanje iz različitih razloga. Zato Republika Srbija sprovodi mere koje treba da dovedu do višeg nivoa pravednosti i ravnopravnosti u društvu.

S obzirom da učenici koji pripadaju **romskoj nacionalnoj manjini** imaju posebno osetljiv položaj u društvu, Republika Srbija je uvela određene mere kojima treba da obezbedi punu ravnopravnost u sticanju obrazovanja. Na primer, broj bodova učenika pripadnika romske nacionalne manjine koji su se prijavili za upis u školu pod povoljnijim uslovima uvećava se za 30% od broja bodova koji im nedostaje do 100 bodova. To znaci da ako je učenik pripadnik romske nacionalne manjine ostvario ukupno 60 bodova (opšti uspeh i uspeh na završnom ispitu), konačni broj bodova će iznositi 72 boda (30% od broja bodova koji nedostaje do 100 bodova). Ukoliko porodica tog učenika koristi novčanu socijalnu pomoć, konačni broj bodova biće 74 (35% od broja bodova koji nedostaje do 100 bodova).

Više informacija o ovoj temi možete potražiti od razrednog starešine osnovne škole koju učenik pohađa, Grupe za socijalnu inkluziju MPNTR (<http://www.mpn.gov.rs/grupa-za-inkluziju/>), ili Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine (<https://romskinacionalnisavet.org.rs/>).

Možete pogledati i Pravilnik o upisu učenika u srednju školu, čl. 91–98. („Službeni glasnik RS“ br. 76/2020 i 94/2020) dostupan na internet stranici:

<https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-o-upisu-ucenika-u-srednju-skolu.html>.

Učenik sa smetnjama u razvoju i invaliditetom se upisuje u srednju školu posle obavljenog završnog ispita, u skladu sa svojim motoričkim i čulnim mogućnostima, odnosno uslovima koje zahteva vrsta invaliditeta, odnosno u skladu sa potrebama za pružanjem podrške u odnosu na sadržaj i način sprovođenja ispita. Više informacija o ovoj temi možete potražiti od razrednog starešine osnovne škole koju učenik pohađa ili Grupe za socijalnu inkluziju MPNTR (<http://www.mpn.gov.rs/grupa-za-inkluziju/>).

Za više informacija o ovoj temi pogledajte Pravilnik o upisu učenika u srednju školu, („Službeni glasnik RS“ br. 76/2020 i 94/2020) dostupan na internet stranici <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-o-upisu-ucenika-u-srednju-skolu.html>.

3. SPROVOĐENJE DUALNOG OBRAZOVANJA

U ovom poglavlju Vodiča biće opisan proces sprovođenja dualnog obrazovanja sa posebnim akcentom na učenje kroz rad koje se sprovodi u kompaniji jer učenje kroz rad predstavlja jednu od glavnih karakteristika dualnog obrazovanja.

Nakon čitanja ovog poglavlja dobićete odgovore na sledeća pitanja:

- ▶ Na koji način se raspoređuju učenici za učenje kroz rad u kompaniji
- ▶ Ko su instruktor i koordinator učenja kroz rad i koja su njihova zaduženja
- ▶ Kako je regulisan odnos između učenika i kompanije
- ▶ Šta podrazumeva materijalno i finansijsko obezbeđenje učenika u dualnom obrazovanju
- ▶ Kako izgleda sprovođenje učenja kroz rad u kompaniji
- ▶ Kako izgleda ocenjivanje učenja kroz rad
- ▶ Koje su karakteristike karijernog vođenja i savetovanja učenika u dualnom obrazovanju
- ▶ Šta sve treba znati o bezbednosti i zdravlju na radu učenika u dualnom obrazovanju

3.1. RASPOREĐIVANJE UČENIKA ZA UČENJE KROZ RAD U KOMPANIJU

Ukoliko škola saraduje samo sa jednim poslodavcem/kompanijom, jasno je da su svi učenici raspoređeni za učenje kroz rad upravo kod tog poslodavca.

Kada škola ima ugovor o dualnom obrazovanju sa više kompanija za sprovođenje učenja kroz rad za određeni dualni obrazovni profil onda se za raspoređivanje učenika koriste odredbe **Pravilnika o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad** („Službeni glasnik RS”, br. 102/18), a u ugovoru o dualnom obrazovanju koji su potpisali škola i svaki poslodavac je takođe utvrđen način raspoređivanja učenika.

Tim za karijerno vođenje i savetovanje (KViS) koji je formiran pri školi organizuje upoznavanje i intevjue između učenika i poslodavaca.¹ U nastavku su opisani koraci u raspoređivanju učenika hronološkim redosledom:

1. Tim za KViS (nastavnici, stručni saradnici, predstavnici poslodavaca kod kojih se obavlja učenje kroz rad) upoznaće učenike i roditelje sa načinom raspoređivanja učenika, brojem slobodnih mesta kod svakog poslodavca, sa uslovima i okruženjem za realizaciju učenja kroz rad itd.
2. Tim za KViS priprema učenike za kontekst u kome se sprovodi učenje kroz rad, šta je ono što mogu da očekuju na učenju kroz rad, kako da se pripreme za intervju sa poslodavcima (npr. kako izgleda intervju, koja su najčešća pitanja, šta se očekuje od učenika itd.).

.....

1 Više o karijernom vođenju i savetovanju kao i o timu za KViS možete pročitati u odeljku 3.7.

3. Tim za KViS organizuje predstavljanje svih poslodavaca učenicima i njihovim roditeljima.
4. Intervju poslodavaca sa učenicima je sledeći korak. Svi poslodavci intervjuišu sve učenike koji su upisali određeni profil, odnosno učenik će imati onoliko intervju koliko kompanija učestvuje u sprovođenju učenja kroz rad za profil koji je učenik upisao. Na intervjuu je obavezno prisustvo roditelja.
5. Učenici sačinjavaju listu želja poslodavaca kod kojih bi želeli da obavljaju učenje kroz rad, rangirajući ih od najpoželjnijeg do najmanje poželjnog. Ovu listu želja potpisuje roditelj, odnosno drugi zakonski zastupnik učenika. Ukoliko roditelj nije u mogućnosti, listu želja učenika potpisuje pedagog ili psiholog škole.
6. Poslodavci na osnovu intervju sa svakim učenikom sačinjavaju svoju rang listu učenika koje žele da prime na učenje kroz rad.
7. Usaglašavanje želja učenika i poslodavaca radi Tim za KViS. Tim za KViS „uparuje” želje učenika i poslodavaca od prve do poslednje. U slučaju da se za istog učenika izjasne dva ili više poslodavaca, poštuje se učenikova želja.
8. Tim za KViS sačinjava konačnu listu raspoređivanja učenika i sačinjava zapisnik. Zapisnik potpisuju članovi Tima za KViS, predstavnik poslodavca, direktor škole i roditelji.

**Pravilnik o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad,
član 6 („Službeni glasnik RS”, br. 102/2018)**

Ukoliko neki učenik ostane neraspoređen u prethodno opisanom procesu, Tim za KViS ga raspoređuje po sledećim kriterijumima:

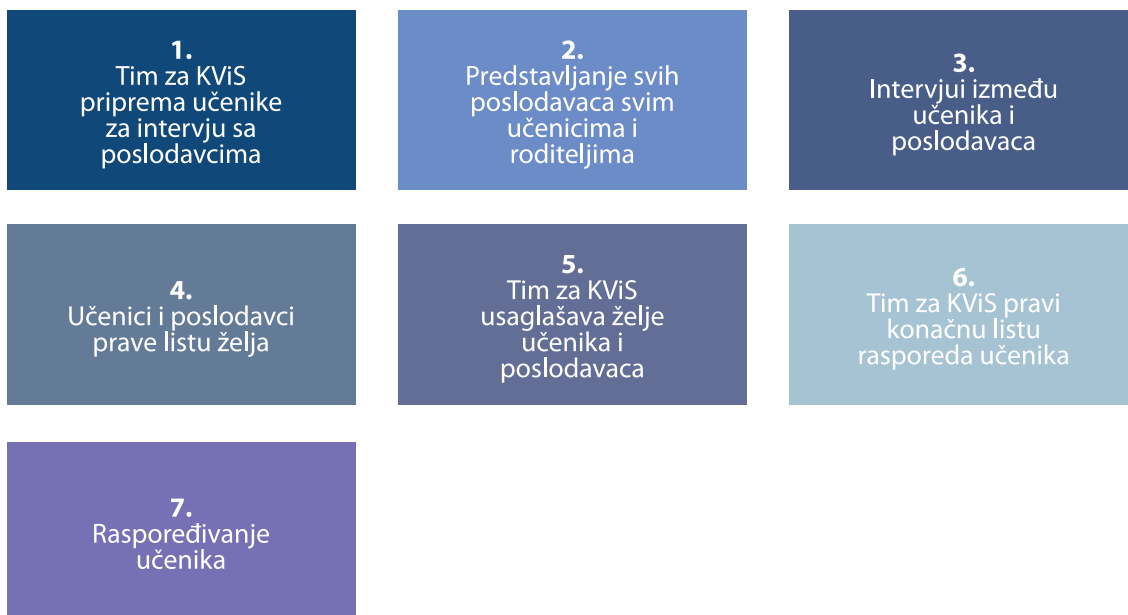
- 1) blizina stanovanja učenika u odnosu na prostorije poslodavca u kojima se realizuje učenje kroz rad;
- 2) ravnomerna rodna zastupljenost učenika kod svih poslodavaca;
- 3) drugih okolnosti koje mogu biti od značaja za učenika i poslodavca.

Ukoliko se učenje kroz rad realizuje od drugog razreda, prilikom konačnog raspoređivanja učenika se vodi računa i o:

- 1) ravnomernom raspoređivanju učenika sa odličnim, vrlo dobrim, dobrim i dovoljnim uspehom kod svih poslodavaca;
- 2) oceni/ili preporuci koordinatora učenja kroz rad.

Učenik je dužan da pohađa učenje kroz rad prema rasporedu, odnosno konačnoj listi raspoređivanja učenika, utvrđenim zapisnikom (član 7. Pravilnika o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad). Učenje kroz rad se može realizovati i kod drugog poslodavca koji ima potpisan ugovor o dualnom obrazovanju sa školom ali uz prethodnu saglasnost škole, poslodavca i roditelja.

Slika 4. Koraci u raspoređivanju učenika za učenje kroz rad

U slučajevima kada kod jednog poslodavca nije moguće da se realizuje plan i program nastave i učenja u celosti (npr. poslodavac u svom redovnom radu ne obavlja sve procese koji su predviđeni po planu i programu nastave i učenja), moguće je da se kod drugog poslodavca (ili kod više poslodavaca) realizuje preostali deo. U ovakvim situacijama način raspoređivanja učenika se utvrđuje ugovorom o dualnom obrazovanju između škole i poslodavaca.

NEKA OD PITANJA KOJA UČENIKU MOGU BITI POSTAVLJENA TOKOM INTERVJUA U CILJU RASPOREĐIVANJA UČENIKA

- Kako bi nekom na najbolji način ukratko predstavio/la sebe?
- Koje su tvoje tri najbolje osobine?
- Zašto si izabrao/la da se školuješ za ovaj obrazovni profil?
- Kako bi na skali od 1 do 5 (gde je 1 najniža, a 5 najviša ocena) procenio/la stepen svoje motivacije za učenje kroz rad kod poslodavca? Zašto?
- Šta očekuješ od učenja kroz rad u kompaniji?
- Da li u ovom trenutku imaš neke dileme ili pitanja u vezi sa ostvarivanjem učenja kroz rad u našoj kompaniji na koje smatraš da mi (kompanija) možemo da pružimo odgovor?
- Gde vidiš sebe za 3 do 5 godina?
- Da li postoji još nešto što bi želeo/la da kažeš o sebi, a da te nismo pitali?
- Da li ti imaš još neko pitanje za nas (kompaniju sa kojom se sprovodi intervju)?

3.2. INSTRUKTOR I KOORDINATOR UČENJA KROZ RAD – NJIHOVE ULOGE I ZADUŽENJA

Instruktor i koordinator učenja kroz rad imaju važne uloge u sprovođenju učenja kroz rad. Oni su u direktnom kontaktu sa učenicima, a od njihove međusobne saradnje zavisi uspešna realizacija mnogih aspekata dualnog obrazovanja.

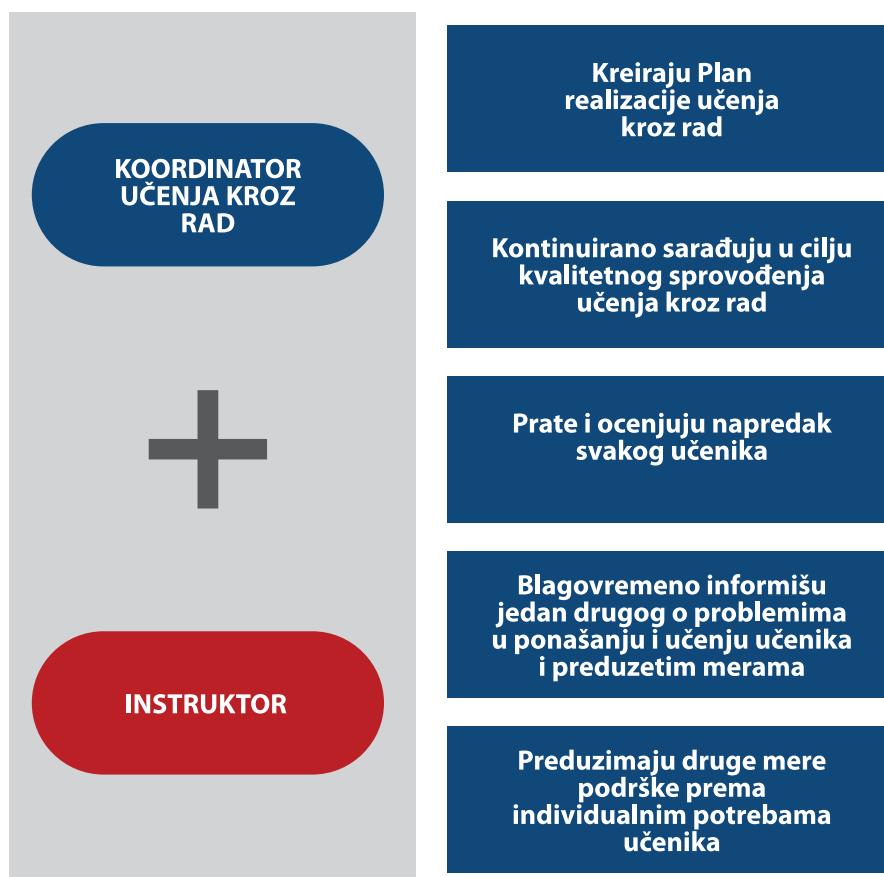
Instruktor je osoba zaposlena kod poslodavca koja neposredno obezbeđuje da se tokom učenja kroz rad sprovode sadržaji propisani planom i programom nastave i učenja i odgovorna je da učenici steknu predviđene kompetencije za zanimanje za koje se učenik školuje. U cilju osiguranja kvaliteta učenja kroz rad i kvalitetnog rada sa učenicima instruktor

je pohađao obuku i položio ispit kojim dokazuje da je kvalifikovan da sprovodi učenje kroz rad u kompaniji. Instruktor realizuje učenje kroz rad na jeziku na kome se realizuje obrazovni profil.

Koordinator učenja kroz rad je osoba koja je zaposlena u srednjoj stručnoj školi i koja u saradnji sa instruktorom planira, prati, realizuje i vrednuje učenje kroz rad kod poslodavca.

Instruktor i koordinator učenja kroz rad su u obavezi da kontinuirano komuniciraju po pitanjima postignuća i napretka učenika.

Slika 5. Oblasti saradnje instruktora i koordinatora

3.3. ODNOS IZMEĐU UČENIKA I KOMPANIJE

Odnos između učenika i kompanije je regulisan Ugovorom o učenju kroz rad koji potpisuju učenik (ili roditelj ukoliko je učenik maloletan) i poslodavac. Ovaj ugovor se zaključuje najkasnije do početka realizacije učenje kroz rad (neki obrazovni profili podrazumevaju početak učenja kroz rad od druge godine srednje škole).

Zakon o dualnom obrazovanju propisuje sve obavezne elemente Ugovora o učenju kroz rad, kao što su međusobne obaveze, trajanje ugovora, način rešavanja sporova itd. Sastavni deo ugovora je Plan realizacije učenja kroz rad, a neki od obaveznih elemenata ovog ugovora će biti u nastavku pojašnjeni. Primer Ugovora o učenju kroz rad možete pronaći u Prilogu 2.

Isto kao što škola može zaključiti više Ugovora o dualnom obrazovanju sa različitim kompanijama, iz istih razloga i učenik može zaključiti više Ugovora o učenju kroz rad sa kompanijama sa kojima škola ima saradnju (npr. nije moguće samo kod jednog poslodavca sprovesti sve što je predviđeno planom i programom nastave i učenja za taj obrazovni profil).

Zakon o dualnom obrazovanju propisuje i razloge za raskid Ugovora o učenju kroz rad i neki od njih su predstavljeni u nastavku.

**Raskid Ugovora o učenju kroz rad
Zakon o dualnom obrazovanju propisuje kada se može raskinuti
Ugovor o učenju kroz rad (ZDO, čl. 24-26).**

Prema ZDO, raskid ugovora **od strane poslodavca** je moguć ukoliko učenik izgubi status učenika (npr. ispiše se iz škole), krši obaveze utvrđene ugovorom o učenju kroz rad i zakonom, trajno izgubi zdravstvenu sposobnost za rad u zanimanju za koje se školuje (ovde je akcenat na tome da se ugovor raskida samo ukoliko učenik trajno izgubi zdravstvenu sposobnost za rad u tom određenom zanimanju, ne misli se na trenutni gubitak sposobnosti za rad koji će biti otklonjen nakon određenog tretmana ili intervencije).

Raskid ugovora **od strane učenika (roditelja)** je moguć, između ostalog, ukoliko poslodavac ne ispunjava svoje ugovorne obaveze, krši prava učenika (bliže definisano članom 10. Zakona o dualnom obrazovanju i tiče se zabrane diskriminacije, zlostavljanja, zanemarivanja itd.), izvrši povredu prava učenika propisanih zakonom, PKS donese rešenje o prestanku ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca itd. Ukoliko do raskida dođe iz ovih razloga koji stoje na strani poslodavca, škola je dužna da učeniku organizuje učenje kroz rad u istom obrazovnom profilu kod drugog poslodavca sa kojim ima zaključen ugovor o dualnom obrazovanju. Potom se ponovo potpisuje ugovor o učenju kroz rad sa novim poslodavcem.

Ukoliko škola nema zaključen ugovor o dualnom obrazovanju sa drugim poslodavcem koji bi mogao da realizuje učenje kroz rad onda škola u saradnji sa MPNTR i PKS u roku od 15 dana treba da obezbedi uslove za nastavak učenja kroz rad u odgovarajućem obrazovnom profilu.

Ukoliko nema mogućnosti da se obezbedi nastavak učenja kroz rad, škola obezbeđuje učeniku uslove da zvrši školovanje u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju.

O raskidu ugovora škola obaveštava MPNTR, a poslodavac PKS.

Za više informacija pogledati Zakon o dualnom obrazovanju na sledećem linku: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-dualnom-obrazovanju.html>

3.4. MATERIJALNO I FINANSIJSKO OBEZBEĐENJE UČENIKA U DUALNOM OBRAZOVANJU

Materijalno obezbeđenje učenika (ZDO, član 33) podrazumeva da će poslodavac učeniku sa kojim ima potpisan ugovor o učenju kroz rad obezbediti:

- ▶ sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu,
- ▶ naknadu stvarnih troškova prevoza od škole do mesta izvođenja učenja kroz rad i nazad, najviše u visini cene prevozne karte u javnom saobraćaju ukoliko poslodavac nije obezbedio sopstveni prevoz učenika, i ukoliko nije na drugačiji način obezbeđen prevoz (npr. lokalna samouprava plaća prevoz učenicima itd.),
- ▶ naknadu troškova ishrane u skladu sa opštim aktom poslodavca,
- ▶ osiguranje za slučaj povrede tokom učenja kroz rad kod poslodavca, ukoliko nije na drugi način obezbeđeno osiguranje.

Poslodavac nije u obavezi ali može i da obezbedi učeniku pokriće troškova smeštaja i ishrane u učeničkom domu.

Finansijsko obezbeđenje učenika (ZDO, član 34) tokom učenja kroz rad podrazumeva obaveznu naknadu učeniku od strane poslodavca za učenje kroz rad. Finansijsko **obezbeđenje** učenika mora biti sastavni deo ugovora (kako onog koji potpisuje škola

sa poslodavcem, tako i onog koji potpisuju učenik, odnosno roditelj, sa poslodavcem). To znači da svaki učenik koji ima potpisan Ugovor o učenju kroz rad dobija **naknadu za učenje kroz rad** jednom mesečno, najkasnije do kraja tekućeg meseca za prethodni mesec za svaki sat koji je proveo na učenju kroz rad (u kompaniji) u neto visini od najmanje 70% minimalne cene rada u skladu sa zakonom, što znači da ta naknada može biti i viša, ukoliko je poslodavac u mogućnosti. Bitno je naglasiti da se minimalna cena rada menja svake godine, tako da prilikom računanja minimalne visine naknade treba da imate u vidu kolika je minimalna cena rada za tu godinu.

Primer kalkulacije minimalne visine naknade za učenje kroz rad u 2021. godini

Minimalna cena rada za 2021. godinu po satu iznosi 183,93 dinara (Odluka Vlade Republike Srbije o visini minimalne cene rada za period januar – decembar 2021. godine – "Službeni glasnik RS", 116/2020). Preciznije, poslodavac mora da obezbedi 128,75 dinara po svakom satu učenja kroz rad (70% minimalne cene rada po satu). Praktično, učeniku trećeg razreda koji provodi dva dana nedeljno po šest sati (maksimalno vreme po danu) na učenju kroz rad, poslodavac treba da obezbedi iz sredstava kompanije neto naknadu od 772,5 dinara za svaki takav dan.

3.5. SPROVOĐENJE UČENJA KROZ RAD U KOMPANIJI

Učenje kroz rad se sprovodi kod poslodavca i njime rukovode koordinator učenja kroz rad i instruktor.

Prema Zakonu o dualnom obrazovanju, obim učenja kroz rad iznosi najmanje 20% a najviše 80% časova od ukupnog broja časova stručnog dela programa (član 6).

Svaki Plan i program nastave i učenja za svaki profil srednjeg stručnog obrazovanja, uključujući i profile dualnog obrazovanja, sastoji se od tri glavna dela: Opšteobrazovni predmeti (A), stručni predmeti (B1) i praktična nastava – stručna praksa (B2).

Stručni deo programa (B1 + B2) je kombinacija teorijskih stručnih predmeta i raznorodnih oblika prakse.

Odnos opšteobrazovnih predmeta (A) i stručnog dela programa (B1 + B2) je propisan Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju i **za trogodišnje obrazovne profile iznosi 30% (A): najmanje 65% (B)**. Što se tiče **četvorogodišnjih obrazovnih profila, taj odnos je 40% (A): najmanje 55% (B)**. To znači da plan i program nastave i učenja za učenike u trogodišnjem stručnom obrazovnom profilu sadrži 30% opšteg obrazovanja (srpski, matematika, istorija, geografija, fizičko vaspitanje itd.) i oko 65% stručnog obrazovanja (stručni predmeti, praktična nastava itd.). Isto tako, plan i program nastave i učenja za učenike u četvorogodišnjem obrazovnom profilu sadrži 40% opšteg obrazovanja i oko 55% stručnog obrazovanja (stručni predmeti, praktična nastava itd.) (ZSO, član 6). **Ovo važi za sve obrazovne profile u srednjem stručnom obrazovanju bez obzira da li se sprovode po dualnom modelu ili ne.**

U jednom broju škola, praktična nastava/profesionalna praksa se izvodi u potpunosti u školskim radionicama i kabinetima, u drugim školama se održava kako u školskim radionicama i kabinetima tako i u kompanijama, **a u slučaju dualnog obrazovanja učenje kroz rad se obavezno realizuje u kompanijama, dok se u školi može realizovati najviše 25% časova učenja kroz rad predviđenih planom i programom nastave i učenja.**

Učenje kroz rad realizuje se u skladu sa školskim kalendarom tokom školske godine, i moguće ga je organizovati u periodu od 6 do 22 časa, najduže šest sati dnevno, odnosno najviše 30 sati nedeljno, u skladu sa planom i programom nastave i učenja. Pre odlaska na učenje kroz rad u kompaniju, učenici prolaze obuku o bezbednosti i zaštiti na radu.

Pored pomenutog plana i programe nastave i učenje, za sprovođenje učenja kroz rad je važan i **Plan realizacije učenja kroz rad**. Plan realizacije učenja kroz rad predstavlja dokument koji zajedno kreiraju koordinator učenja kroz rad i instruktor a služi za planiranje učenja kroz rad u kompaniji. On sadrži opis aktivnosti, mesto i dinamiku ostvarivanja učenja kroz rad. Osnov za izradu ovog plana predstavljaju ishodi učenja (šta je ono što učenik treba da zna nakon jedne nastavne jedinice). Primer dela plana realizacije učenja kroz rad za odabrani obrazovni profil se nalazi u prilogu 3.

Instruktor je odgovoran da se tokom učenja kroz rad primenjuje Plan realizacije učenja kroz rad koji vodi učenika ka sticanju kompetencija za određeno zanimanje.

3.6. OCENJIVANJE UČENJA KROZ RAD

Ocenjivanje učenika u srednjem obrazovanju i vaspitanju se vrši u skladu sa planom i programom nastave i učenja za svaki od obrazovnih profila, a regulisano je i različitim pravnim aktima: Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS” br. 88/2017, 27/2018 – dr. zakoni, 10/2019 i 6/2020), Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS” br. 55/2013, 101/2017 i 27/2018 – dr. zakon i 6/2020; čl. 48–58), Pravilnik o ocenjivanju učenika u srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS” br. 82/2015 i 59/2020) itd. Za učenike koji se školuju po dualnom modelu obrazovanja za ocenjivanje je važan i Zakon o dualnom obrazovanju, jer se za ocenjivanje uzima u obzir i angažovanje i napredovanje učenika u kompaniji, odnosno na učenju kroz rad.

Instruktor je odgovoran za sprovođenje dela plana i programa nastave i učenja i u njegovoj nadležnosti je da kontinuirano prati napredak svakog učenika na učenju kroz rad u saradnji sa koordinatorom učenja kroz rad. To znači da instruktor i koordinator učenja kroz rad sarađuju i razmenjuju informacije o svakom učeniku tokom cele godine u cilju sticanja propisanih kompetencija.

Instruktor i koordinator učenja kroz rad treba da se bave:

- ▶ unapređivanjem rada sa svakim učenikom i prilagođavaju rad individualnim potrebama učenika,
- ▶ preuzimanjem odgovarajućih mera podrške ukoliko učenik ne postiže očekivane rezultate,
- ▶ praćenjem napretka i procenom kompetencija koje je učenik stekao tokom učenja kroz rad itd.

Instruktor u saradnji sa koordinatorom učenja kroz rad na osnovu analize o učenikovom napretku daje predlog učenikove ocene za deo koji se sprovodi u kompaniji.

Ocenjivanje učenika iz svih ostalih predmeta se ostvaruje u skladu sa gore pomenutim pravnim aktima.

3.7. KARIJERNO VOĐENJE I SAVETOVANJE UČENIKA U DUALNOM OBRAZOVANJU

Karijerno vođenje i savetovanje (KViS) predstavlja niz aktivnosti koje su usmerene na podršku pojedinca u vezi sa njegovom karijerom i podrazumeva:

- ▶ identifikovanje kompetencija i interesovanja učenika,
- ▶ podršku pri donošenju odluka koje se tiču obrazovanja, profesije, daljeg usavršavanja,
- ▶ podršku pri upravljanju svojim odlukama u oblasti učenja, rada i drugih oblasti u kojima mogu da se steknu i primene sposobnosti i kompetencije.

Karijernom vođenju i savetovanju se posvećuje posebna pažnja u okviru dualnog obrazovanja.

Škola treba da podstiče i prati karijerni razvoj učenika, u cilju jačanja veština upravljanja karijerom i donošenja promišljenih i odgovornih odluka o profesionalnoj budućnosti učenika, i to čini tako što formira Tim za karijerno vođenje i savetovanje koji se bavi tim pitanjima.

Tim za KViS čine predstavnici zaposlenih u školi, strukovnih udruženja, jedinice lokalne samouprave i poslodavaca, a sastancima ovog tima mogu da prisustvuju i predstavnici roditelja i učeničkog parlamenta. Jedan od zadataka ovog tima je i da saraduje sa osnovnim školama, pre svega zbog planiranja upisa učenika u srednje škole i informisanja učenika u osnovnim školama šta je dualno obrazovanje i koji obrazovni profili se realizuju po dualnom modelu.

Na osnovu Zakona o dualnom obrazovanju je donet **Pravilnik o bližim uslovima, načinu rada, aktivnostima i sastavu tima za karijerno vođenje i savetovanje u srednjoj školi koja realizuje obrazovne profile u dualnom obrazovanju** („Službeni glasnik RS”, br. 2/19). Taj pravilnik propisuje da direktor škole obrazuje ovaj tim koji najčešće čine nastavnici (nastavnici stručnih predmeta iz područja rada obrazovnog profila u dualnom obrazovanju, kao i drugi nastavnici), koordinator učenja kroz rad i stručni saradnici škole (najčešće psiholog ili pedagog) iz reda zaposlenih u školi, kao i predstavnici strukovnih udruženja, jedinice lokalne samouprave i poslodavaca.

Neke od aktivnosti Tima za KViS navedene u spomenutom pravilniku su:

- 1) organizuje i sprovodi aktivnosti savetovanja, informisanja i obučavanja za veštine upravljanja karijerom. Detaljnije ćemo navesti šta ove tri grupe aktivnosti podrazumevaju jer je bitno da svaki učenik bude upoznat sa mogućnostima koje mu stoje na raspolaganju (Tabela 3. koja je zasnovana na Pravilniku o standardima usluga karijernog vođenja i savetovanja, „Službeni glasnik RS”, br. 43/2019),
- 2) učestvuje u procesu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad kod poslodavaca. To znači da Tim za KViS organizuje predstavljanje poslodavaca učenicima i njihovim roditeljima, priprema učenike za intervju sa poslodavcima, organizuje intervjue i pravi konačnu listu koji učenik je raspoređen kod kog poslodavca. Ono što je veoma bitno je da Tim za KViS priprema učenika za kontekst u kome će se realizovati učenje kroz rad (u kompaniji), šta učenik može da očekuje, šta je ono što će se od učenika očekivati i slično,
- 3) kontinuirano prati zadovoljstvo i motivaciju učenika i poslodavaca tokom učenja kroz rad,
- 4) osnažuje i podržava učenika u identifikovanju i dokumentovanju iskustva i dobiti od učenja kroz rad kao i posebnih postignuća i uspeha (portfolio), i podstiče učenika da na osnovu iskustva učenja kroz rad planira i postavlja dalje ciljeve karijernog razvoja,
- 5) tim za KViS može organizovati razgovore sa osobama koje su već zaposlene u oblastima za koju se učenik školuje, kako bi se učenici što potpunije informisali o eventualnom budućem zanimanju, kao i razgovore sa predstavnicima drugih institucija (na primer Nacionalna služba za zapošljavanje, predstavnici fakulteta, visokih škola itd.) koje mogu pomoći učenicima u odabiru svoje karijere,
- 6) saraduje sa timom za profesionalnu orijentaciju osnovne škole radi uspostavljanja kontinuiteta pružanja usluga karijernog vođenja i savetovanja i informisanja učenika i njihovih roditelja o mogućnostima školovanja u obrazovnim profilima u dualnom obrazovanju, uslovima i kontekstu u kojem se realizuje učenje kroz rad kod poslodavca itd.

Tabela 3. Aktivnosti savetovanja, informisanja i obučavanja za veštine upravljanja karijerom

Oblast	Aktivnosti	Opis aktivnosti
Savetodavni rad	Procena karakteristika učenika	Karijerni savetnik (psiholog škole ili neka druga osoba koja ima kompetencije karijernog savetnika) koristi različite instrumente za (samo) procenu karakteristika učenika (testovi ličnosti, testovi profesionalne orijentacije itd.), potom tumači rezultate testa i na adekvatan način ih saopštava učeniku.
	Podržavanje učenika u planiranju i postavljanju ciljeva karijernog vođenja i savetovanja	Karijerni savetnik usmerava i podržava korisnika (učenika) u procesu istraživanja sopstvenih karakteristika, motiva i potreba, osnažuje korisnika za preuzimanje odgovornosti za upravljanje sopstvenom karijerom, primenjuje različite metode i tehnike za postavljanje i procenu ciljeva i strategija.
	Pružanje podrške učeniku pri donošenju odluka važnih za karijerni razvoj	Podstiče učenika da razmišlja o kriterijumima, ishodima i rizicima u procesu donošenja odluka. Primenjuje tehnike podrške u prevladavanju stresa i upravljanju prelaznim ili kriznim periodima i neočekivanim promenama.
Informisanje	Korišćenje različitih izvora informacija o obrazovnim i karijernim mogućnostima	Upoznaje učenike sa različitim izvorima informacija o obrazovnim i karijernim mogućnostima i podstiče ga da ih kritički procenjuje.
	Organizovanje i čuvanje informacija o obrazovnim i karijernim mogućnostima	Podstiče učenika da koristi i redovno vodi portfolio.
	Pružanje podrške učenicima pri korišćenju informacija o obrazovnim i karijernim mogućnostima	Karijerni savetnik odgovara na pitanja učenika u vezi sa daljim školovanjem i karijerom i upućuje učenika na relevantne internet stranice ili literaturu u kojoj može potražiti odgovore na svoja pitanja.
Obučavanje za veštine upravljanja karijerom	Sprovođenje programe za razvoj veština upravljanja karijerom	Organizovanje i sprovođenje aktivnosti za učenike u vezi sa efikasnim razvojem veština upravljanja karijerom.

Ono što je takođe novina koju donosi ovaj pravilnik o KViS-u za učenike koji su u dualnom obrazovanju je da Tim za KViS ima obavezu da sprovodi savetodavne aktivnosti sa svakim učenikom škole najmanje u trajanju od jednog sata u toku školske godine. Sve aktivnosti Tima za KViS se realizuju u skladu sa individualnim potrebama svakog učenika.

Jedan od alata koji stoji na raspolaganju učeniku u ovoj oblasti je vođenje karijernog portfolija. **Karijerni portfolio** se kontinuirano izrađuje tokom karijernog razvoja osobe, što u slučaju učenika uključuje i period obrazovanja i učenja kroz rad u kompaniji.

Karijerni portfolio je lični dokument i sadrži zapažanja i dokaze o razvoju karijere pojedinca ali i planove i razmišljanja o karijernom razvoju u budućnosti.

S obzirom da je ovaj portfolio lični dokument ne postoji definisana forma portfolija – svaki učenik može kreirati i voditi portfolio kako njemu najviše odgovara (npr. u elektronskoj formi, može sadržati fotografije, tabele, grafikone, video materijale itd.), a u nastavku su dati predlozi kako može da se kreira portfolio.

**Predlog elemenata za učenički portfolio
koje je izradila Fondacija Tempus - Euroguidance centar u Srbiji**

- Lična zapažanja o karijernim ciljevima i težnjama,
- Rezultati (samo)procene osobina ličnosti, profesionalnih interesovanja, vrednosti i drugih ličnih karakteristika,
- Samostalno sastavljena lista relevantnih resursa za karijerno vođenje i savetovanje (linkovi ka lokalnim organizacijama koje se bave karijernim vođenjem i savetovanjem, onlajn platforme i slično),
- Beleške i lična zapažanja nastala tokom i nakon aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja (individualno savetovanje sa Timom za KViS, radionice, učenje kroz rad, sajmovi obrazovanja itd.),
- Zapažanja o stečenim kompetencijama kao priprema za pisanje kvalitetne biografije kao što su samoprocena znanja i veština stečenih kroz formalno obrazovanje (osnovna i srednja škola), neformalno obrazovanje (obuke, kursevi, seminari) obrazovanje i informalno učenje (tzv. „životna škola“, ono što ne učimo nužno u školi ili na kursovima, a ipak služi sticanju kompetencija), zatim samoprocena stručnih znanja i veština kao i „mekih“ veština stečenih tokom prakse i drugih radnih iskustava, volonterskih aktivnosti i slično,
- Informacije o relevantnim obrazovnim i karijernim mogućnostima,
- Karijerni plan koji sadrži ciljeve i korake u njihovom ostvarivanju, vremensku dinamiku, predviđene moguće prepreke na putu ostvarivanja ciljeva i mehanizme za njihovo prevazilaženje.

S obzirom da učenici u dualnom obrazovnom profilu uče i kroz rad, instruktor takođe ima važnu ulogu u procesu karijernog vođenja i savetovanja učenika. Na osnovu **Pravilnika o programu obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganje ispita za instruktora** („Službeni glasnik RS“, br. 70/2018) instruktori se obučavaju u ovoj oblasti da bi adekvatno mogli da:

- ▶ informišu učenika o specifičnostima zanimanja koje je učenik odabrao, o kvalifikacijama koje će steći tokom školovanja za zanimanje, kao i o mogućnostima profesionalnog napredovanja,
- ▶ informišu učenika o mogućnostima profesionalnog razvoja u kompaniji u kojoj učenik realizuje učenje kroz rad i podstiču učenika da razmišlja o svom karijernom razvoju,
- ▶ pružaju podršku učeniku u vođenju portfolija (npr. dokumentovanje učenikovih uspeha i stečenih znanja i veština, interesovanja, iskustava i ostalih bitnih informacija koje će kasnije pomoći učeniku da donosi karijerne odluke i upravlja njihovim promenama),
- ▶ uključuju učenike u aktivnosti i zadatke kojima se podstiče razvoj veština za zapošljavanje,
- ▶ učestvuju u savetovanju učenika u pogledu razvoja veština upravljanja karijerom,
- ▶ podstiču učenika da analizira iskustvo učenja kroz rad i koristi povratne informacije iz radnog okruženja za dalji lični i profesionalni razvoj itd.

Više informacija o karijernom vođenju i savetovanju možete pronaći na internet stranici:
<https://euroguidance.rs/resursi/bazaaktivnosti/>

3.8. BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU UČENIKA U DUALNOM OBRAZOVANJU

Iako učenici nemaju status radnika ili zaposlenih u kompaniji, već su u kompaniji na osnovu ugovora o učenju kroz rad, s obzirom da deo vremena tokom školovanja provode u realnom radnom okruženju jako je važno da se i na njih primenjuju sve one odredbe koje su inače važne za bezbednost i zdravlje na radu, kao i one koje se odnose na zaštitu mladih osoba njihovog uzrasta.

Iako nisu u radnom odnosu, pravo na bezbednost i zdravlje imaju i učenici koji se nalaze na obaveznom učenju kroz rad tako da se, pored propisa iz oblasti obrazovanja, na njih odnosi i primena **Zakona o bezbednosti i zdravlju na radu** („Službeni glasnik RS”, br. 101/2005, 91/2015 i 113/2017– dr. zakon). Kako je definisano spomenutim zakonom, bezbednost i zdravlje na radu podrazumevaju obezbeđivanje adekvatnih uslova na radu kojima se u najvećoj mogućoj meri smanjuju povrede na radu, profesionalna oboljenja i oboljenja u vezi sa radom.

Bitno je naglasiti da se prilikom kreiranja plana i programa nastave i učenja u obzir uzimaju i bezbednost i rizik koji svako zanimanje za koje se učenici školuju nosi sa sobom. Plan i program nastave i učenja se kreira na takav način da obezbedi bezbedno školovanje za sve učenike za svaki obrazovni profil u skladu sa uzrastom učenika.

Ukoliko se učenici obrazuju za zanimanja za koja postoji procena da su rizična, onda se plan i program nastave i učenja kreira tako da smanji rizike kojima su učenici izloženi a koji su uobičajeni rizici za stalno zaposlenog (npr. učenik umesto u realnom proizvodnom procesu prvo simulira, „vežba”, u posebnoj prostoriji koja nije izložena riziku).

Kada poslodavac podnosi Zahtev za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad Privrednoj komori Srbije, na osnovu **Pravilnika o organizaciji, sastavu i načinu rada Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca** („Službeni glasnik RS”, br. 46/2018 i 74/2019), neka od dokumenata koje poslodavac prilaže su i:

- ▶ pismeni akt o određivanju zaposlenog za lice za bezbednost i zdravlje na radu i uverenje o položenom stručnom ispitu za obavljanje poslova bezbednosti i zdravlja na radu i poslova odgovornog lica za ta lica;
- ▶ ugovor o angažovanju pravnog lica za obavljanje poslova bezbednosti i zdravlja na radu i licencu za obavljanje poslova u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu za angažovano pravno lice;
- ▶ spisak radnih i pomoćnih prostorija, opreme za rad u/na kojima će učenici obavljati učenje kroz rad itd.;
- ▶ izvod iz Akta o proceni rizika za radna mesta na kojima će učenici obavljati učenje kroz rad;
- ▶ stručni nalaz o izvršenom pregledu i proveru opreme za rad na kojoj će učenici obavljati učenje kroz rad, ukoliko oprema za rad podleže pregledu i proveru;
- ▶ izveštaj o pregledu i ispitivanju električnih instalacija za sve radne i pomoćne prostorije u kojima će se izvoditi učenje kroz rad;
- ▶ izjava poslodavca o ispravnosti opreme za rad na kojoj će učenik obavljati učenje kroz rad i primenjenim bezbednosnim merama;
- ▶ stručni nalaz o izvršenom ispitivanju uslova radne okoline;

- ▶ bezbednosni list za opasne hemijske materije i druge hemijske materije u skladu sa propisima koji regulišu upravljanje hemikalijama itd.;
- ▶ program osposobljavanja za bezbedan i zdrav rad učenika;
- ▶ uputstvo za bezbedan i zdrav rad po propisima o bezbednosti i zdravlju na radu za korišćenje opreme za rad i sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu koju će učenik koristiti prilikom učenja kroz rad.

Sva ova dokumenta proverava Komisija za proveru ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad i uzima ih u razmatranje prilikom donošenja odluke da li kompanija ispunjava uslove za izvođenje učenja kroz rad.

Zakon o dualnom obrazovanju članom 33. propisuje da poslodavac učeniku obezbeđuje sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu i osiguranje za slučaj povrede tokom učenja kroz rad kod poslodavca (ukoliko nije na drugi način obezbeđeno).

Pravilnik o programu obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganje ispita za instruktora („Službeni glasnik RS”, br. 70/2018) propisuje kao jednu od oblasti obuke za instruktore i planiranje i pripremu učenja kroz rad koja uključuje i obezbeđivanje neophodnih uslova za sprovođenje učenja kroz rad kao i organizovanje uvođenja učenika u učenje kroz rad koje podrazumeva i informisanje učenika i roditelja o internim pravilima i primeni mera bezbednosti i zdravlja na radu.

Uredba o utvrđivanju opasnog rada za decu („Službeni glasnik RS”, br. 53/2017) je još jedan od dokumenata koji se mora poštovati i u dualnom obrazovanju a cilj je da se obezbedi zaštita dece od opasnog rada u skladu sa propisima kojima se uređuju prava deteta kao i propisima iz oblasti rada, bezbednosti i zdravlja na radu, zdravstvene zaštite i obrazovanja, a u skladu sa međunarodnim ugovorima čija je potpisnica i Republika Srbija.

Pored navedenog, MPNTR je 2014. godine donelo i **Uputstvo² za ustanove koje su odgovorne za bezbednost i zaštitu dece i učenika (predškolske ustanove, osnovne i srednje škole)** koje navodi da ustanove imaju obavezu da donesu opšti akt o zaštiti i bezbednosti dece i učenika, odnosno da osigura bezbedan boravak dece i učenika. Deca i učenici imaju pravo na zaštitu i bezbednost u školskoj zgradi, školskom dvorištu ali i van školske zgrade i školskog dvorišta za vreme ostvarivanja obrazovno-vaspitanog rada ili drugih aktivnosti koje organizuje ustanova (npr. učenje kroz rad, praktična nastava itd.).

Zaštita prava učenika u dualnom obrazovanju ostvaruje se u skladu sa sledećim zakonima: Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanja, Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu, Uredba o utvrđivanju opasnog rada za decu, Uputstvo MPNTR o bezbednosti i zaštiti dece i učenika, kao i sa drugim propisima kojima se uređuje zaštita prava deteta, zabrana diskriminacije i opasnog rada.

Za više informacija možete se obratiti Upravi za bezbednost i zdravlje na radu pri Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i/ili Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja – imena institucija, kontakt telefoni i internet stranice se nalaze na kraju ovog Vodiča.

2 Uputstvo je doneto 22. 12. 2014. godine (broj 610-00-953/2014-01) i dostupno je na sledećem linku: <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2017/12/uputstvo.pdf>

4. ZAVRŠETAK DUALNOG OBRAZOVANJA

U okviru ovog poglavlja saznaćete:

- ▶ Šta čeka učenike na kraju dualnog obrazovanja, odnosno šta su stručna matura i završni ispit.

4.1. STRUČNA MATURA I ZAVRŠNI ISPIT

S obzirom da se u narednom periodu očekuje uvođenje državne mature, čiji su delovi i stručna matura (na kraju srednjeg stručnog obrazovanja u trajanju od četiri godine) i završni ispit (na kraju srednjeg stručnog obrazovanja u trajanju od tri godine)³ u nastavku će biti više reči o tome šta će to značiti za učenike srednjih stručnih škola.

Učenike u dualnom obrazovanju pri kraju srednjoškolskog obrazovanja čeka isto što i sve druge učenike u srednjoškolskom obrazovanju – završni ispit ili stručna matura, u zavisnosti od toga da li su pohađali trogodišnji ili četvorogodišnji obrazovni profil.

Program stručne mature za učenike četvorogodišnjih srednjih stručnih profila i program završnog ispita za učenike trogodišnjih obrazovnih profila regulisani su **Pravilnikom o programu stručne mature i završnog ispita**⁴ i ovaj pravilnik se odnosi i na učenike u dualnim obrazovnim profilima. Završni ispit i stručna matura se polažu na teritoriji Srbije u terminima propisanim školskim kalendarom za srednje škole, i podrazumevaju dva redovna ispita roka: junski i avgustovski. Učenici koji ne polože u ovim rokovima, polažu u sledećem ispitnom roku u skladu sa propisanim kalendarom. Jezik polaganja završnog ispita i stručne mature je jezik na kome je učenik sticao srednje obrazovanje i vaspitanje. Učenici koji su obrazovanje i vaspitanje sticali na jeziku nacionalne manjine mogu odabrati da stručnu maturu/završni ispit u celini ili njen deo polažu na srpskom jeziku.

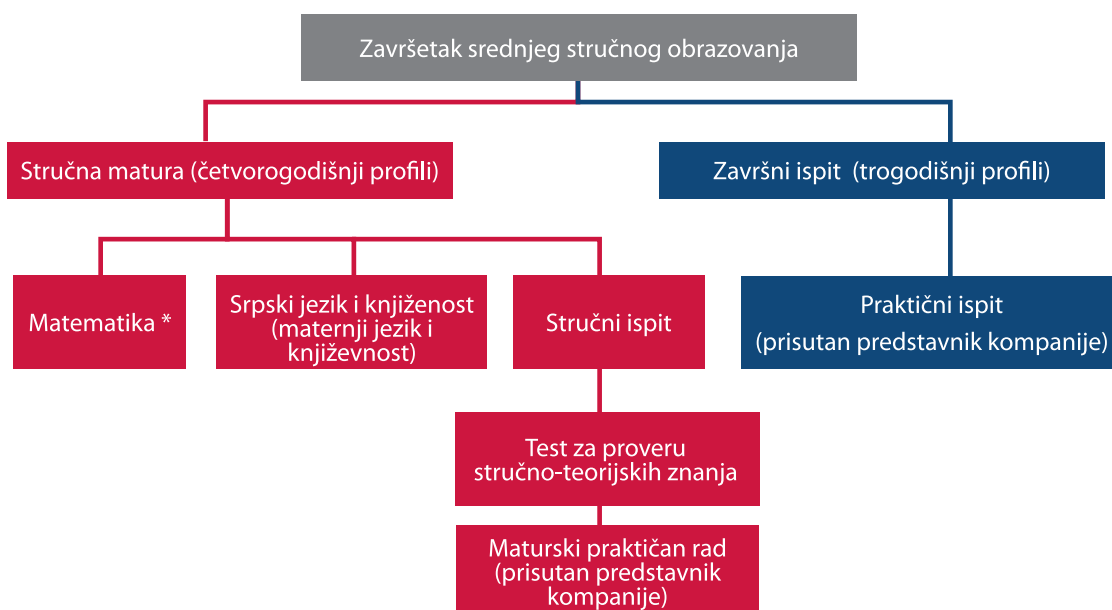
Na internet stranici Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja možete pronaći detaljniji opis polaganja stručne mature i završnog ispita kao i bazu radnih zadataka:

www.zuov.gov.rs/završni-ispit-i-maturski-ispit-srednje-strucno/

³ Uvođenje državne mature je bilo predviđeno za školsku 2020/2021. (završni ispit) odnosno za 2021/2022 (stručna matura, uključujući i opštu i umetničku maturu), ali s obzirom na uticaj pandemije COVID-19, uvođenje je odloženo.

⁴ *Pravilnik o programu stručne mature i završnog ispita* („Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik“, br. 1/2018). Celokupan tekst pravilnika se može pronaći na sledećem linku: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?regactid=424739&doctype=reg&findpdfurl=true>

**Slika 6. Stručna matura i završni ispit
(kao deo državne mature)**

*U nastavku je objašnjena situacija u kojoj učenik dve ili manje godina ima matematiku tokom četvorogodišnjeg srednjeg stručnog obrazovanja.

4.1.1. Stručna matura

Učenici četvorogodišnjih srednjoškolskih stručnih profila u okviru stručne mature polažu srpski jezik i književnost (odnosno maternji jezik i književnost), matematiku (osim za obrazovne profile koji nemaju matematiku u poslednje dve godine, oni biraju predmet sa Liste opšteobrazovnih predmeta na kojoj je ponuđena i matematika) i stručni ispit. Ovim ispitima se proverava da li je učenik stekao stručne kompetencije za rad i nastavak školovanja, u skladu sa Planom i programom nastave i učenja, i učenik mora da položi sva tri ispita da bi položio stručnu maturu.

Prvi ispit se odnosi na srpski jezik i književnost, odnosno maternji jezik i književnost.

Drugi ispit se odnosi na matematiku, osim za obrazovne profile koji nemaju matematiku u poslednje dve godine, jer ti učenici umesto matematike biraju predmet sa liste opšteobrazovnih predmeta, sa mogućnošću da izaberu i matematiku. Listu opšteobrazovnih nastavnih predmeta čine: srpski jezik i književnost/maternji jezik i književnost, strani jezik, matematika, fizika, hemija, biologija, geografija, istorija i srpski kao nematernji jezik. U okviru stručne mature učenik polaže ispite iz opšteobrazovnih nastavnih predmeta koji su istovetnog sadržaja i strukture testova kao i za opštu maturu (npr. za učenike gimnazija).

Treći ispit je stručni ispit koji je zasnovan na kompetencijama koje su definisane standardom kvalifikacije, odnosno sadržajima stručnih predmeta u skladu sa Planom i programom nastave i učenja. Stručni ispit se sastoji iz dva dela: **prvi deo je teorijski a drugi deo je maturski praktični rad.**

Sadržaj stručnog ispita se propisuje odgovarajućim pravilnikom za svaki obrazovni profil koje možete pogledati na sledećem linku Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (grupisani su po oblastima, na primer: geodezija i građevinarstvo, elektrotehnika, saobraćaj itd.):

www.zuov.gov.rs/završni-ispit-i-maturski-ispit-srednje-strucno/

Teorijski deo je test/ispit koji proverava stručno-teorijska znanja neophodna za obavljanje poslova i zadataka za čije se izvršenje učenik osposobljava tokom školovanja iz onih predmeta koji su značajni za obrazovni profil (ti predmeti su propisani odgovarajućim pravilnikom za svaki obrazovni profil). Teorijski test se polaže pismeno, sadrži najviše 50 zadataka, a i potrebno je da učenik ostvari 50,5% od ukupnog broja bodova da bi položio test. Komisija za pregled testova čine tri nastavnika stručnih predmeta.

Maturski praktični rad podrazumeva da učenik izvršava radne zadatke koji se nalaze na listi standardizovanih radnih zadataka. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja – Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih priprema standardizovane radne zadatke za praktični rad i uputstvo za ocenjivanje⁵. Sa ove liste standardizovanih zadataka se pravi odgovarajući broj radnih zadataka za završni ispit, odnosno škola formira školsku listu u svakom ispitnom roku na osnovu liste radnih zadataka. Učenik polaže maturski praktični rad pred komisijom koju čine dva nastavnika stručnih predmeta (od kojih je jedan predsednik komisije) i jedan predstavnik poslodavaca, stručnjak u toj oblasti rada. Prema Pravilniku o stručnoj maturi i završnom ispitu, da bi poslodavac učestvovao u radu komisije, mora da ga predloži škola, i odgovarajuće udruženje mora da da saglasnost (Unija poslodavaca Srbije, odnosno Privredna komora Srbije, odnosno odgovarajuće stručno udruženje ili komora). Ocenu o stečenim stručnim kompetencijama daje pomenuta komisija. Učenik koji ostvari najmanje 50% od ukupnog broja bodova na svakom pojedinačnom radnom zadatku je pokazao kompetentnost, odnosno položio je stručnu maturu. Maturski praktični rad se sprovodi u školi i prostorima gde se nalaze radna mesta i uslovi za realizaciju.

Ukoliko je učenik na jednom ili dva pojedinačna ispita stručne mature dobio nedovoljnu ocenu, upućuje se na polaganje popravnog ili popravnih ispita.

Nakon položenih svih ispita na stručnoj maturi učeniku se izdaje javna isprava o položenoj stručnoj maturi za odgovarajući obrazovni profil i dodatak diplomi.

Samo ukoliko učenik odluči, on može polagati i dodatni, izborni, deo stručne mature i on je istovetan sa izbornim delom opšte mature – važno je naglasiti da to nije obavezno.

Učenici sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, specifičnim teškoćama u učenju ili jezičkim barijerama polažu stručnu maturu u uslovima koji obezbeđuju prevazilaženje fizičkih i komunikacijskih prepreka (ZSO, član 63).

4.1.2. Završni ispit

Završnim ispitom proverava se da li je učenik, po uspešno završenom trogodišnjem stručnom obrazovanju za odgovarajući obrazovni profil stekao stručne kompetencije propisane standardom kvalifikacije, odnosno znanja, veštine i stavove u skladu sa nastavnim planom i programom. Završni ispit se realizuje kroz **praktični ispit** koji se sastoji iz jednog ili više standardizovanih zadataka kojima se proveravaju stručne kompetencije. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja – Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih priprema standardizovane radne zadatke za praktični rad i uputstvo za ocenjivanje. Sadržaj završnog ispita propisuju se odgovarajućim pravilnikom za svaki obrazovni profil. Na osnovu liste radnih zadataka, škola formira školsku listu u svakom ispitnom roku. Broj radnih zadataka u školskoj listi mora biti najmanje za 10% veći od broja učenika u odeljenju koji polažu završni ispit. Ocenu o stečenim stručnim kompetencijama, odnosno znanjima, umenjima i veštinama daje tročlana ispitna komisija.

5 Više informacija dostupno na sledećem linku: <http://zuov.gov.rs/završni-ispit-i-maturski-ispit-srednje-strucno/>

Sadržaj završnog ispita se propisuje odgovarajućim pravilnikom za svaki obrazovni profil koje možete pogledati na sledećem linku Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (grupisani su po oblastima, na primer: geodezija i građevinarstvo, elektrotehnika, saobraćaj itd.):

www.zuov.gov.rs/zavrzni-ispit-i-maturski-ispit-srednje-strucno/

Komisiju čine dva nastavnika stručnih predmeta, od kojih je jedan predsednik komisije, i predstavnik poslodavaca, stručnjak u datoj oblasti rada, odnosno kvalifikovani predstavnik poslodavaca (ZDO, član 32). Ocenu o stečenim stručnim kompetencijama daje komisija. Da bi poslodavac učestvovao u komisiji, mora da ga predloži škola, i odgovarajuće udruženje mora da da saglasnost (odnosno Privredna komora Srbije). Kada učenik ostvari najmanje 50% od ukupnog broja bodova na svakom pojedinačnom radnom zadatku, smatra se da je pokazao kompetentnost i položio završni ispit.

Završni ispit sprovodi se u školi i prostorima gde se nalaze radna mesta i uslovi za realizaciju završnog ispita. Dodatak diplome učenika koji je položio završni ispit sadrži podatak o obimu ostvarenog učenja kroz rad i spisak poslodavaca kod kojih je učenje kroz rad obavljeno.

Učenik sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, specifičnim teškoćama u učenju ili jezičkim i socijalnim barijerama polaže stručnu maturu u uslovima koji obezbeđuju prevazilaženje fizičkih i komunikacijskih prepreka, a može da bude oslobođen polaganja dela maturalnog ispita iz predmeta za koje su mu tokom obrazovanja prilagođavani standardi postignuća, ili da taj deo polaže u skladu sa individualnim obrazovnim planom, o čemu odluku donose odgovarajući školski timovi (ZSO, član 66).

Kako je već pomenuto, planira se i uvođenje državne mature – kada se to desi, učenici koji su završili trogodišnji obrazovni profil, uključujući i dualne profile, imaju pravo da polažu stručnu ili opštu maturu ukoliko su savladali program za sticanje kompetencija potrebnih prema programu mature, i to kada prođu najmanje dve godine posle završenog srednjeg obrazovanja (ZSO, član 63a).

5. MOGUĆNOSTI NAKON ZAVRŠENOG DUALNOG OBRAZOVNOG PROFILA

U prethodnim poglavljima su opisani važni aspekti tokom školovanja u dualnim obrazovnim profilima, a ovo poglavlje je posvećeno pitanju – šta nakon dualnog obrazovanja.

Nakon završenog dualnog obrazovanja učenici se mogu opredeliti da sa stečenom kvalifikacijom izađu na tržište rada ili da nastave školovanje na nekoj od visokoškolskih ustanova u skladu sa zakonom.

5.1. IZLAZAK NA TRŽIŠTE RADA

Jedan od izazova sa kojim se Republika Srbija sreće je što istovremeno ima i visoku stopu nezaposlenosti mladih i manjak kvalifikovanih kadrova koji su potrebni tržištu rada⁶ pa je tako jasno zašto je strateško opredeljenje da se kao deo reformi obrazovnog sistema prioritizuju one aktivnosti koje se odnose na uvođenje dualnog obrazovanja. Odnosno, pretpostavka je da će učenici koji završe dualno obrazovanje imati kompetencije koje su odgovarajuće tržištu rada što ih čini brže i lakše zapošljivim posebno ako imamo u vidu da su učenici u dualnom obrazovanju tokom formalnog školovanja bili u kontaktu sa realnim radnim okruženjem i bili su deo procesa rada jedne ili više kompanija.

U tom smislu, tranzicija iz sveta obrazovanja u svet rada trebalo bi da bude olakšana za učenike koje su završili dualni obrazovni profil.

Iako Zakon o dualnom obrazovanju ne obavezuje poslodavce da zaposle učenike za koje su organizovali učenje kroz rad, najnovija istraživanja koja se odnose na učenje kroz rad u Srbiji pokazuju da mnogi poslodavci kod kojih je realizovano učenje kroz rad zapošljavaju učenike po sticanju srednjoškolske diplome.⁷

Učenje kroz rad možemo da posmatramo i kao prvo radno iskustvo koje učeniku pruža bolju početnu poziciju pri konkurisanju za posao. Učenik se može zaposliti kod poslodavca kod koga je realizovao učenje kroz rad ili kod nekog drugog poslodavca.

Na osnovu Zakona o dualnom obrazovanju (član 32), škola je u obavezi da učenicima koji su završili školovanje po dualnom modelu izda dodatak diplome u kome je navedeno kod kog poslodavca (ili kod kojih poslodavaca) su realizovali učenje kroz rad zajedno sa podatkom o obimu ostvarenog učenja kroz rad. Učestvovanjem u učenju kroz rad, poslodavci tokom nekoliko godina ulažu svoje resurse u obrazovanje mladih. Kruna uspešne saradnje

6 Vlada Republike Srbije (2018). *Treći nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji*, dostupan na linku: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2019/02/Treci_nacionalni_izvestaj_o_socijalnom_ukljucivanju_i_smanjenju_siromastva_2014%E2%80%932017.pdf

7 European Training Foundation (2018). *Reviewing the quality of work based learning in initial VET in Serbia*

između kompanije i učenika tokom dualnog obrazovanja je situacija u kojoj poslodavac nudi ugovor o radu učeniku nakon završenog formalnog obrazovanja.

5.2. NASTAVAK ŠKOLOVANJA NA VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA

Nakon završenog dualnog obrazovanja učenici mogu da se opredele da nastave školovanje na nekoj od visokoškolskih ustanova, u skladu sa zakonom.

Učenici koji su završili neki od dualnih obrazovnih profila imaju mogućnost daljeg školovanja na visokoškolskim ustanovama, pod istim uslovima kao i drugi učenici koji su stekli srednje stručno obrazovanje.

Jedan od ciljeva dualnog obrazovanja jeste i obezbeđivanje uslova za dalje obrazovanje i celoživotno učenje (ZDO, član 4). **Bez obzira da li su završili dualni obrazovni profil ili neki drugi, učenici koji završe obrazovni profil u četvorogodišnjem trajanju** imaju pravo na nastavak obrazovanja na visokoškolskim ustanovama u skladu sa zakonima iz oblasti obrazovanja.

Republika Srbija planira i uvođenje državne mature, čiji su delovi i stručna matura (na kraju srednjeg stručnog obrazovanja u trajanju od četiri godine) i završni ispit (na kraju srednjeg stručnog obrazovanja u trajanju od tri godine).⁸ Kada državna matura bude uvedena, učenici koji su završili trogodišnji obrazovni profil, uključujući i dualne profile, imaće pravo da polažu stručnu ili opštu maturu ukoliko su savladali program za sticanje kompetencija potrebnih prema programu mature, i to kada prođu najmanje dve godine posle završenog srednjeg obrazovanja (ZSO, član 63a).

8 Uvođenje državne mature je bilo predviđeno za školsku 2020/2021. (završni ispit) odnosno za 2021/2022 (stručna matura, uključujući i opštu i umetničku maturu), ali s obzirom na uticaj pandemije COVID-19, uvođenje je odloženo.

6. VAŽNE INFORMACIJE

Ukoliko imate dodatnih pitanja, nedoumica ili želite da se obratite institucijama koje su nadležne za sprovođenje dualnog obrazovanja u nastavku dajemo preporuku kako to da učinite.

Tabela 4. Institucije i kontakti

Institucija	Kontakti (internet adrese, e-mail adrese, brojevi telefona)
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Sektor za dualno obrazovanje	www.mpn.gov.rs/dualno-o/dualno.obrazovanje@mpn.gov.rs 011 3616 289 011 3616 519
Privredna komora Srbije Centar za edukaciju, dualno obrazovanja i obrazovne politike	www.pks.rs obrazovanje@pks.rs 011 41 49 471 011 41 49 457
Kontakti drugih škola	Kontakte škole možete pronaći na zvaničnoj internet prezentaciji škole (npr. u internet pretraživač unesete ime škole koja vas zanima). Ukoliko ne nalazite zvaničnu internet prezentaciju škole, informacije o kontaktu škole možete da pokušate da pronađete kroz sledeće linkove: www.upis.mpn.gov.rs https://srednjeskole.edukacija.rs/drzavne-srednje-skole/svi-gradovi www.mpn.gov.rs/skolske-uprave
Regionalna privredna komora koja pokriva teritoriju na kojoj se nalazi i škola koja vas zanima	www.pks.rs/regionalne-komore obrazovanje@pks.rs 011 41 49 471 011 41 49 457

Tabela 5. Teme koje vas zanimaju i preporuka na koji način da saznate više

Tema	Preporuka internet prezentacije i/ili drugih načina na koje možete da saznate više o temi
Informacije i vesti o dualnom obrazovanju na internet prezentaciji MPNTR	www.mpn.gov.rs/dualno-o/
Zakoni i pravilnici u vezi sa dualnim obrazovanjem	www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/ https://dualnoobrazovanje.rs/
Konkurs za upis učenika u prvi razred srednje škole za 2020/21. školsku godinu, uključujući i druge važne informacije kao što je vremenski raspored svih aktivnosti (Kalendar)	http://www.mpn.gov.rs/upis-ucenika-u-srednju-skolu-za-skolsku-2020-2021-godinu
Pravilnik o upisu učenika u srednju školu	www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-o-upisu-ucenika-u-srednju-skolu.html
Studija o izvodljivosti dualnog obrazovanja	www.kooperativnoobrazovanje.org/predstavljena-studija-izvodljivosti-uvodenja-dualnog-obrazovanja-u-srbiji/
Projekat reforma srednjeg stručnog obrazovanja	www.kooperativnoobrazovanje.org/
Planovi i programi nastave i učenja na internet prezentaciji ZUOV-a	www.zuov.gov.rs/nastavni-planovi-i-programi/#1557128435959-aaba5be0-1eed
Materijali o karijernom vođenju i savetovanju	www.zuov.gov.rs/karijerno-vodjenje-i-savetovanje/ www.euroguidance.rs/resursi/bazaaktivnosti/ www.vodiczaosnovce.nsz.gov.rs
Priručnici o završnim i maturskim ispitima	www.zuov.gov.rs/zavrsni-ispit-i-maturski-ispit-srednje-strucno/
Bezbednost i zdravlje na radu	Uprava za bezbednost i zdravlje na radu 011 3347 391 011 3347 392 www.minrzs.gov.rs/sr/struktura/organi-uprave-u-sastavu-ministarstva/uprava-za-bezbednost-i-zdravlje-na-radu
	Inspektorat rada 011 2017 485 011 2017 495 www.minrzs.gov.rs/sr/struktura/organi-uprave-u-sastavu-ministarstva/inspektorat-za-rad
	MPNTR Prosvetna inspekcija 011 3616 293 011 2401 911 prituzbe-prosvetnainspekcija@mpn.gov.rs

7. PRILOZI

Prilog I. Primer ugovora o dualnom obrazovanju

Predlog Ugovora o dualnom obrazovanju

(NAZIV ŠKOLE)

Delovodni broj: _____

Datum: _____ 2020. godine

Na osnovu čl. 13–14. Zakona o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS” br. 101/2017 i 6/2020), a u vezi sa realizacijom Pravilnika o planu i programu nastave i učenja za sticanje obrazovanja u trogodišnjem/četvorogodišnjem trajanju u srednjoj stručnoj školi za područje rada _____ („Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik”, br. _____) (u daljem tekstu: Plan i program nastave i učenja),

Srednja stručna škola „_____” (naziv) sa sedištem u _____, ul. _____ br. _____, Poreski identifikacioni broj _____, Matični broj _____, koju zastupa direktor _____ (u daljem tekstu: „Škola”)

i

Privredno društvo/preduzetnik „_____” (naziv Poslodavca), sa sedištem u _____, ul. _____ br. _____, Poreski identifikacioni broj _____, Matični broj: _____, registarski broj Potvrde o ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad _____, koje zastupa direktor _____ (u daljem tekstu: „Poslodavac”) zaključuju

UGOVOR O DUALNOM OBRAZOVANJU

Član 1.

Ugovorne strane saglasno konstatuju:

- da poslodavac u vidu svoje delatnosti obavlja poslove _____, za čije je obavljanje registrovano kod Agencije za privredne registre Republike Srbije, koja omogućava realizaciju sadržaja učenja kroz rad propisane Planom i programom nastave i učenja;
- da poslodavac ispunjava uslove za izvođenje učenja kroz rad (navesti datum izdavanja i registarski broj Potvrde o ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad);
- da Škola, počev od školske 2020/21. godine realizuje obrazovni profil „_____” na srpskom/manjinskom* jeziku u skladu sa Planom i programom nastave i učenja.

Član 2.

Predmet ovog Ugovora je uređenje međusobnih odnosa, prava i obaveza Škole i Poslodavca.

Član 3.

Učenje kroz rad će se realizovati u poslovnim prostorijama „_____”(naziv Poslodavca) na adresi sedišta/ogranka Poslodavca.

(–Ukoliko se učenje kroz rad sprovodi u prostorijama sedišta poslodavca navesti:

Učenje kroz rad će se realizovati u poslovnim prostorijama „_____”(naziv Poslodavca) na adresi **sedišta** Poslodavca.

– Ukoliko se učenje kroz rad ne sprovodi u prostorijama sedišta poslodavca već u ogradu, navesti:

Učenje kroz rad će se realizovati u poslovnim prostorijama „_____”(naziv Poslodavca) na adresi **ogranka** _____ (navesti adresu ogranaka) Poslodavca čije je sedište u _____.)

Član 4.

Poslodavac i Škola zaključuju Ugovor o dualnom obrazovanju za realizaciju sadržaja učenja kroz rad propisan Planom i programom nastave i učenja i Planom realizacije učenja kroz rad počev od _____2020. godine.

Član 5.

„Učenje kroz rad, u skladu sa Planom i programom, realizuje se na _____ (srpskom/manjinskom*) jeziku.

Poslodavac se obavezuje da učenje kroz rad iz stava 1. ovog člana organizuje na _____ jeziku.”

Član 6.

Ugovorne strane se obavezuju da će, u međusobnoj saradnji, izraditi Plan i program realizacije učenja kroz rad koji sadrži opis aktivnosti, mesto i dinamiku ostvarivanja učenja kroz rad sa kojim će učenik, nakon potpisivanja Ugovora o učenju kroz rad, biti upoznat od strane Poslodavca.

Plan i program realizacije učenja kroz rad je sastavni deo ovog ugovora.

Član 7.

Poslodavac se obavezuje da:

- učenje kroz rad realizuje o sopstvenom trošku;
- obezbedi kvalitetno i nesmetano izvođenje učenja kroz rad, u periodu u kojem učenik obavlja učenje kroz rad kod Poslodavca, u skladu sa ovim ugovorom, Planom i programom nastave i učenja i Planom realizacije učenja kroz rad;
- imenuje _____ (broj) licenciranih instruktora, zaposlenog/zaposlenih kod Poslodavca, koji neposredno obezbeđuju da se tokom učenja kroz rad realizuju sadržaji propisani Planom i programom nastave i učenja i odgovorni su da učenici steknu kompetencije propisane standardom kvalifikacije;
- obezbedi obuku učenika iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu, kako u teorijskom, tako i u praktičnom delu pre otpočinjanja učenja kroz rad;
- primenjuje sve opšte i posebne mere i propise iz oblasti bezbednosti i zaštite na radu, a naročito propise kojim se uređuje bezbednost i zaštita dece i omladine na radu;

- omogućiti sprovođenje praćenja Plana i programa nastave i učenja i Plana realizacije učenja kroz rad u dogovoru i saradnji sa koordinatorom učenja kroz rad u objektima Poslodavca, u unapred definisanim terminima;
- će instruktor obavestiti koordinatora praktične nastave ukoliko učenik ima neodložnu potrebu da napusti učenje kroz rad;

Član 8.

Škola se obavezuje da:

- obezbedi prisustvo učenika u skladu sa navedenim vremenskim rasporedom izvođenja učenja kroz rad, shodno članu 6. ovog ugovora;
- pre otpočinjanja učenja kroz rad informiše učenika o njegovim pravima, obavezama i odgovornostima za vreme izvođenja učenja kroz rad kod Poslodavca;
- će koordinator učenja kroz rad u saradnji sa instruktorom planirati, pratiti, realizovati i vrednovati ostvarivanje rezultata učenja kroz rad učenika kod Poslodavca, posećivanjem učenika za vreme trajanja učenja kroz rad kod Poslodavca u unapred dogovorenom terminu, kojim se ni na koji način ne remeti rad ostalih zaposlenih kod Poslodavca;
- uključi Poslodavca u proces raspoređivanja učenika za učenje kroz rad, u skladu sa Pravilnikom o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad („Službeni glasnik RS” br. 102/2018);
- objavi na svojoj zvaničnoj internet stranici osnovne informacije o planu i programu nastave i učenja i druge informacije od značaja za izvođenje učenja kroz rad, u roku od 15 dana od dana zaključenja ovog ugovora.

Član 9.

Maksimalan broj učenika sa kojima instruktor realizuje učenje kroz rad iznosi _____ (navesti broj), a određen je u dogovoru Škole i Poslodavca, rukovodeći se Planom i programom nastave i učenja.

Broj licenciranih instruktora koji poslodavac obezbeđuje u svrhu realizacije učenja kroz rad iznosi _____, a određen je prema broju učenika upućenih na učenje kroz rad kod Poslodavca

Član 10.

Ugovorne strane se obavezuju da blagovremeno dostave drugoj ugovornoj strani informacije o eventualnoj ili izvesnoj sprečenosti u vršenju obaveza utvrđenih Ugovorom nastalom usled više sile.

U slučaju proglašenja vanrednog stanja ili epidemije zarazne bolesti u skladu sa zakonom, ugovorne strane će omogućiti realizaciju učenja kroz rad u saradnji sa Školom, u skladu sa preporukama i instrukcijama nadležnih organa.

Član 11.

Ugovorne strane mogu sporazumno raskinuti Ugovor.

Jednostrani raskid Ugovora od strane Poslodavca moguć je usled povrede obaveza od strane Škole iz člana 8. ovog Ugovora kao i razloga predviđenih članom 18. Zakona o dualnom obrazovanju.

Jednostrani raskid Ugovora od strane Škole moguć je u slučaju neispunjenja ugovornih obaveza od strane Poslodavca predviđenih članom 7. ovog Ugovora, kao i razloga predviđenih članom 19. Zakona o dualnom obrazovanju.

O raskidu ugovora Škola obaveštava Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (u daljem tekstu Ministarstvo) shodno članu 19. stav 2) Zakona o dualnom obrazovanju, a Poslodavac Privrednu komoru Srbije shodno članu 18. stav 2) i članu 19. stav 3) Zakona o dualnom obrazovanju.

Član 12.

Ugovorne strane će u svemu postupati u skladu sa načelom savjesnosti i poštenja i neće zloupotrebjavati svoja prava.

Član 13.

Na sve što nije uređeno ovim Ugovorom, shodno će se primenjivati odgovarajuće odredbe Zakona o dualnom obrazovanju, Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju i Zakona o obligacionim odnosima.

Član 14.

Ugovorne strane će sve eventualne sporove rešavati mirnim putem.

Ukoliko ugovorne strane eventualne sporove ne budu mogle da reše mirnim putem, rešavanje istih će se poveriti nadležnom sudu.

Član 15.

Ovaj Ugovor je sastavljen u dva istovetna primerka od čega svaka ugovorna strana zadržava po jedan primerak.

Poslodavac je dužan da dostavi Privrednoj komori Srbije kopiju ovog ugovora, u skladu sa članom 28. Zakona, radi upisa u registar.

Škola je dužna da o zaključivanju ovog ugovora obavesti Ministarstvo u roku od osam dana od zaključivanja ugovora.

Predmetni Ugovor je izraz slobodne volje ugovornih strana, sačinjen bez prevare, prinude i zablude, pa ga kao takav ugovorne strane u znak pristanka saglasno potpisuju.

Za Poslodavca:

Za Školu:

direktor

direktor

Dostavljeno:

1. Školi;
2. Poslodavcu.

Prilog 2: Primer ugovora o učenju kroz rad

Predlog Ugovora o učenju kroz rad

(NAZIV POSLODAVCA)

Delovodni broj: _____

Datum: _____ 2020. godine

Na osnovu člana 13. i člana 21. Zakona o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS” br. 101/2017 i 6/2020) a u vezi sa realizacijom Pravilnika o planu i programu nastave i učenja za sticanje obrazovanja u trogodišnjem/četvorogodišnjem trajanju u stručnoj školi za područje rada _____ („Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik”, br. ___) (u daljem tekstu: **Plan i program nastave i učenja**), kao i Ugovora o dualnom obrazovanju (broj _____), zaključenog između _____ (naziv Poslodavca) i _____ škole, u _____ (grad) dana _____,

1. Privredno društvo/preduzetnik _____ (naziv Poslodavca), sa sedištem u _____, ul. _____ br. _____, Poreski identifikacioni broj _____, Matični broj: _____, registarski broj Potvrde o ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad _____, koje zastupa direktor _____ (u daljem tekstu: „**Poslodavac**”)

i

2. _____ (ime i prezime učenika), sa prebivalištem u _____, ul. _____ br. _____, koga zastupa _____ (ime i prezime roditelja ili drugog zakonskog zastupnika učenika), sa prebivalištem u _____, ul. _____ br. _____ (u daljem tekstu: „**Učenik**”) zaključuju

UGOVOR O UČENJU KROZ RAD

Član 1.

Ugovorne strane saglasno konstatuju:

- da je između škole (navesti pun naziv i identifikacione podatke škole) i Poslodavca zaključen Ugovor o dualnom obrazovanju broj _____ od dana _____;
- da poslodavac u vidu svoje delatnosti obavlja poslove _____, za čije je obavljanje registrovano kod Agencije za privredne registre Republike Srbije, koja omogućava realizaciju sadržaja učenja kroz rad propisane Planom i programom nastave i učenja;
- da poslodavac ispunjava uslove za izvođenje učenja kroz rad _____ (navesti datum izdavanja i registarski broj Potvrde o ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad);

- da je učenik upisan u Srednju stručnu školu „_____” u _____, sa sedištem na adresi _____ br. _____, Poreski identifikacioni broj _____, Matični broj: _____ i opredeljen za obrazovni profil _____ u trogodišnjem/četvorogodišnjem trajanju.

Član 2.

Predmet ovog Ugovora je uređenje međusobnih odnosa, prava i obaveza Poslodavca i Učenika.

Član 3.

Učenje kroz rad kod Poslodavca je obavezni segment u toku školovanja učenika za obrazovni profil _____ u skladu sa standardom kvalifikacije i Planom i programom nastave i učenja, pa se učenik obavezuje na učenje kroz rad kod Poslodavca na način predviđen ovim Ugovorom.

Član 4.

Poslodavac i Učenik zaključuju ovaj ugovor za realizaciju sadržaja učenja kroz rad u skladu sa Planomom i programom nastave i učenja, počev od _____2020. godine.

Učenik može zaključiti ugovor o učenju kroz rad sa više poslodavaca sa kojima je škola zaključila ugovor o dualnom obrazovanju, ukoliko je to neophodno radi realizacije plana i programa nastave i učenja.

Član 5.

Učenje kroz rad će se realizovati u poslovnim prostorijama „_____”(naziv Poslodavca) u vremenskom periodu _____ usklađenim sa planom realizacije učenja kroz rad.

(–Ukoliko se učenje kroz rad sprovodi u prostorijama sedišta poslodavca navesti:

Učenje kroz rad će se realizovati u poslovnim prostorijama „_____”(naziv Poslodavca) na adresi **sedišta** Poslodavca.

– Ukoliko se učenje kroz rad ne sprovodi u prostorijama sedišta poslodavca već u ogranku, navesti:

Učenje kroz rad će se realizovati u poslovnim prostorijama „_____”(naziv Poslodavca) na adresi **ogranka** _____ (navesti adresu ogranka) Poslodavca čije je sedište u _____.

Član 6.

Učenje kroz rad, u skladu sa Planom i programom, realizuje se na _____ (srpskom/manjinskom*) jeziku.

Poslodavac se obavezuje da učenje kroz rad iz stava 1. ovog člana organizuje na _____ jeziku.

Član 7.

Učenje kroz rad će se izvoditi u skladu sa Planom realizacije učenja kroz rad, koji sadrži opis aktivnosti, mesto i dinamiku izvođenja učenja kroz rad, a koji je napravljen u saradnji Škole i Poslodavca.

Plan i program realizacije učenja kroz rad je sastavni deo ovog ugovora.

Član 8.

Poslodavac se obavezuje da:

- organizuje i realizuje učenje kroz rad u skladu sa Planom i programom nastave i učenja;
- omogući Učeniku sticanje i razvijanje kompetencija u skladu sa standardom kvalifikacije i Planom i programom nastave i učenja;

- omogućiti Učeniku izvođenje učenja kroz rad u periodu od 08:00 do 20:00 časova, najduže 6 (slovima: šest) sati dnevno, odnosno 30 (slovima: trideset) sati nedeljno;
- upozna Učenika sa odredbama svih opštih akata koji postoje kod Poslodavca, a kojih je Učenik dužan da se pridržava tokom obavljanja učenja kroz rad, kao i sa posledicama eventualnog nepoštovanja ili kršenja istih;
- primenjuje sve opšte i posebne propise iz oblasti bezbednosti i zaštite na radu, a naročito propise kojim se uređuju bezbednost i zaštita dece i omladine na radu;
- obezbedi obuku Učenika iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu, kako u teorijskom, tako i u praktičnom delu, pre otpočinjanja učenja kroz rad;
- obezbedi Učeniku licenciranog instruktora koji se neposredno stara da se tokom učenja kroz rad realizuju sadržaji propisani Planom i programom nastave i učenja i odgovoran je za sticanje kompetencija Učenika propisanih standardom kvalifikacije;
- obezbedi Učeniku:
 - sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu;
 - naknadu stvarnih troškova prevoza od škole do mesta izvođenja učenja kroz rad i nazad, najviše u visini cene prevozne karte u javnom saobraćaju, ukoliko Poslodavac nije obezbedio spostveni prevoz, odnosno ukoliko nije na drugi način obezbeđen;
 - naknadu troškova ishrane u skladu sa opštim aktom Poslodavca;
 - osiguranje za slučaj povrede tokom učenja kroz rad kod Poslodavca, ukoliko nije na drugi način obezbeđeno;
 - naknadu za učenje kroz rad po svakom satu provedenom na učenju kroz rad u neto visini od najmanje 70% minimalne cene rada tokom jednog kalendarskog meseca, koja se isplaćuje jednom mesečno najkasnije do kraja tekućeg meseca za prethodni mesec;
 - pripadajuće doprinose u skladu sa važećim propisima;
 - da Učenika pismenim putem obavesti o zabrani vršenja zlostavljanja, pravima, obavezama i odgovornostima strana u vezi sa zabranom zlostavljanja na radu i učenju kroz rad.

Uplata novčane nadoknade za učenje kroz rad uplaćuje se na tekući račun Učenika broj _____ koji se vodi kod banke _____.

Član 9.

Učenik se obavezuje da:

- dostavi potvrdu nadležne ustanove da ispunjava zdravstvene uslove za obrazovni profil, koja je sastavni deo ovog ugovora, ili obavi sanitarni pregled, ukoliko poslodavac ne snosi troškove;
- dolazi redovno, na vreme i provodi predviđeno vreme na učenju kroz rad kod Poslodavca u skladu sa planom realizacije učenja kroz rad;
- obavesti instruktora ukoliko ima neodložnu potrebu da napusti učenje kroz rad;
- za vreme obavljanja učenja kroz rad poštuje disciplinu i pravila ponašanja koji se primenjuju kod Poslodavca, te da se pridržava opštih akata Poslodavca.
- poštuje sva uputstva, a svaki zadatak koji mu Instruktor poveri obavlja savesno;
- pridržava se mera bezbednosti i zdravlja na radu i zaštite od požara, te da se služi zaštitnom opremom, ukoliko je ista predviđena za rad na konkretnom radnom mestu nakon obuke za primenu mera bezbednosti i zdravlja na radu i zaštiti od požara koja je izvršena pre otpočinjanja učenja kroz rad, u skladu sa zakonom, podzakonskim propisima, aktom o proceni rizika i drugim aktima poslodavca iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu;

- da u predviđenom roku priloži dokaz nastalih stvarnih troškova prevoza od Škole do mesta izvođenja učenja kroz rad i nazad, u vidu prevozne karte u javnom saobraćaju, ukoliko Poslodavac nije obezbedio sopstveni prevoz, odnosno ako nije na drugi način obezbeđen.

Član 10.

Nadzor nad realizacijom učenja kroz rad Učenika obavlja _____ (ime i prezime Instruktora) u svojstvu **licenciranog instruktora** u saradnji sa **koordinatorom učenja kroz rad** _____ (ime i prezime koordinatora), zaposlenog u školi koju Učenik pohađa.

U postupku vršenja nadzora iz stava 1. ovog člana instruktor, određen za nadzor nad realizacijom učenja kroz rad, podnosi Poslodavcu mesečne izveštaje o uspehu i radu Učenika.

Član 11.

Poslodavac zadržava pravo da Učeniku obezbedi posebnu nagradu za obavljanje poslova koje obavlja učenjem kroz rad, kao i povećani iznos nadoknade u odnosu na osnovnu nadoknadu Učenika na koju ostvaruje pravo ovim Ugovorom, a shodno ekonomskoj mogućnosti Poslodavca.

Učenik je odgovoran za štetu koju je tokom učenja kroz rad namerno ili grubom nepažnjom, sam ili sa drugim zaposlenima, prouzrokovao Poslodavcu.

Postojanje štete, njenu visinu, okolnosti pod kojima je nastala, ko je štetu prouzrokovao i način nadoknade iste, utvrđuje Poslodavac.

Član 12.

Ugovorne strane se obavezuju da blagovremeno dostave drugoj ugovornoj strani informacije o eventualnoj ili izvesnoj sprečenosti u vršenju obaveza utvrđenih Ugovorom nastalom usled više sile.

U slučaju proglašenja vanrednog stanja, ili epidemije zarazne bolesti, uspostaviće se saradnja između ugovornih strana za pronalaženje mera za ublažavanje uticaja vanrednih okolnosti povodom realizacije učenja kroz rad, u skladu sa preporukama i instrukcijama nadležnih organa.

Član 13.

Ugovorne strane mogu sporazumno raskinuti Ugovor.

Jednostrani raskid Ugovora od strane Poslodavca moguć je usled povrede obaveza od strane Učenika iz člana 9. ovog Ugovora, razloga predviđenih članom 24. Zakona o dualnom obrazovanju, kao i opštih akata Poslodavca.

O raskidu ugovora Poslodavac obaveštava Privrednu komoru Srbije shodno članu 26. stav 3) Zakona o dualnom obrazovanju.

Jednostrani raskid Ugovora od strane Učenika, odnosno roditelja ili drugog zakonskog zastupnika moguć je u slučaju neispunjenja obaveza od strane Poslodavca predviđenih članom 8. ovog Ugovora, kao i razloga predviđenih članom 25. Zakona o dualnom obrazovanju.

Član 14.

Ugovorne strane će u svemu postupati u skladu sa načelom savesnosti i poštenja i neće zloupotrebjavati svoja prava.

Član 15.

Na sve što nije uređeno ovim Ugovorom, shodno će se primenjivati odgovarajuće odredbe Zakona o dualnom obrazovanju, Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju i Zakona o obligacionim odnosima.

Član 16.

Ugovorne strane će sve eventualne sporove rešavati mirnim putem.

Ukoliko ugovorne strane eventualne sporove ne budu mogle da reše mirnim putem, rešavanje istih će se poveriti nadležnom sudu.

Član 17.

Ovaj Ugovor je sastavljen u tri istovetna primerka od čega svaka ugovorna strana zadržava po jedan primerak, a treći se dostavlja školi.

Predmetni Ugovor je izraz slobodne volje ugovornih strana, sačinjen bez prevare, prinude i zablude, pa ga kao takav ugovorne strane u znak pristanka saglasno potpisuju.

Za Poslodavca:

direktor, _____

Učenik:

(ime i prezime)

Roditelj/zakonski zastupnik učenika:

(ime i prezime)

Dostavljeno:

1. Učeniku _____ (*datum i potpis učenika*);
2. Poslodavcu;
3. Školi.

Prilog 3.

Primer dela plana realizacije učenja kroz rad za obrazovni profil operater osnovnih građevinskih radova

Naziv kvalifikacije: Operater osnovnih građevinskih radova

Moduli sa ishodima znanja/veština	Broj časova			
	Prvi razred	Drugi razred	Treći razred	Ukupno
Bezbednost i zdravlje na radu	12			
Po završetku modula učenik će biti u stanju da:	mesto i vremenski raspored realizacije učenja kroz rad			
primenjuje mere bezbednosti i zdravlja na radu; procenjuje opasnosti i štetnosti na radu; pruža prvu pomoć u slučaju povrede na radu; preventivno sprovodi mere zaštite od požara; primenjuje mere za gašenje požara i zaštitu života i zdravlja ljudi				
Tehnologija zanimanja	24			
Po završetku modula učenik će biti u stanju da:	mesto i vremenski raspored realizacije učenja kroz rad			
koristi i održava sredstva za rad (alate, mašine, opremu i dr.) za tesarske, armiračke, betonske i zidarske; pripremi radno mesto u zavisnosti od vrste radova: tesarskih, armiračkih, betonskih ili zidarskih; izabere materijal koji se upotrebljava u osnovnim građevinskim radovima u zavisnosti od vrste radova: tesarskih, armiračkih, betonskih ili zidarskih.				
Spravljanje maltera	12			
Po završetku modula učenik će biti u stanju da:	mesto i vremenski raspored realizacije učenja kroz rad			
spravlja malter ručno i mašinski; pripremi odgovajuću vrstu i razmeru maltera za određenu poziciji rada; nanese malter na horizontalnu i vertikalnu površinu.				

Zidanje zidova debljine od 6,5 cm; 12 cm i 25 cm	54			
Po završetku modula učenik će biti u stanju da:	mesto i vremenski raspored realizacije učenja kroz rad			
izvrši osnivanje zida; izvodi zidova debljine 12, 25 cm; izvede ravne završetke zidova 12, 25 cm; izvede završetaka uz vrata i prozore zidova debljine 12, 25 cm; izvodi vertikalna i horizontalna ukrućenja zidova				
Izvođenje drvenih tesarskih veza	48			
Po završetku modula učenik će biti u stanju da:	mesto i vremenski raspored realizacije učenja kroz rad			
iskroji građu prema tehničkoj dokumentaciji za određenu poziciji rada; obeležava, izvodi i montira veze horizontalnih i vertikalnih greda istog pravca; obeležava, izvodi i montira veze horizontalnih greda na uglu; obeležava, izvodi i montira veze horizontalnih greda koje se ukrštaju; obeležava, izvodi i montira veze horizontalnih greda koje se sutiču; obeležava, izvodi i montira veze greda na sudar; obeležava, izvodi i montira veze proširenja i pojačanja.				

8. KORIŠĆENI IZVORI

- Zakon o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS” br. 101/2017 i 6/2020)
- Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije („Službeni glasnik RS”, br. 27/2018 i 6/2020)
- Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS”, br. 55/2013, 101/2017,27/2018 i 6/2020 – dr. zakon)
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS” br. 88/2017, 27/2018 – dr. Zakoni, 10/2019 i 6/2020)
- Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu („Službeni glasnik RS”, br. 101/2005, 91/2015 i 113/2017– dr. zakon)
- Zakon o visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS”, br. 67/2019 i 6/2020)
- Pravilnik o upisu učenika u srednju školu („Službeni glasnik RS”, br. 76/2020 i 94/2020)
- Pravilnik o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad („Službeni glasnik RS”, br. 102/2018)
- Pravilnik o bližim uslovima, načinu rada, aktivnostima i sastavu tima za karijerno vođenje i savetovanje u srednjoj školi koja realizuje obrazovne profile u dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS”, br. 2/2019)
- Pravilnik o program obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganje ispita za instruktora („Službeni glasnik RS”, br. 70/2018)
- Pravilnik o organizaciji, sastavu i načinu rada Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca („Službeni glasnik RS”, br. 46/2018)
- Pravilnik o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse („Službeni glasnik”, br. 112/2020)
- Pravilnik o Programu stručne mature i završnog ispita („Službeni glasnik RS – Prosvetni pregled”, br. 1/2018)
- Pravilnik o ocenjivanju učenika u srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS”, br. 82/2015 i 59/2020)
- Pravilnik o standardima usluga karijernog vođenja i savetovanja („Službeni glasnik RS”, br. 43/2019)
- Pravilnik o standardima kvaliteta rada ustanove („Službeni glasnik RS”, br. 14/2018)
- Pravilnik o vrednovanju kvaliteta rada ustanove („Službeni glasnik RS”, br. 10/2019)
- Uredba o utvrđivanju opasnog rada za decu („Službeni glasnik RS”, br. 53/2017)
- European Training Foundation (2018): *Reviewing the quality of work based learning in initial VET in Serbia*